

Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti väljasaatmiskeskusesse

(1) Õiguskantsleri nõunikud viisid 22.11.2010 läbi omaalgatusliku etteteatamata kontrollkäigu Politsei- ja Piirivalveameti kodakondsus- ja migratsiooniosakonna migratsioonijärevalve büroo väljasaatmiskeskusesse (kuni 31.12.2009 Kodakondsus- ja Migratsiooniameti (KMA) väljasaatmiskeskus; edaspidi nimetatud ka keskus).

Kontrollkäigul osales üldarstiabi kättesaadavuse hindamiseks ekspert.

Väljasaatmiskeskus on Siseministeriumi valitsemisalasse kuuluva Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) struktuuriüksus, mille ülesandeks on väljasaadetavate kinnipidamise otsuste täideviimine.

Keskuses on isikute kinnipidamiseks 42 kohta, neist 16 kohta naistele ja peredele. Erinevatel korrustel asuvad toad moodustavad omaette üksuse. Igas üksuses on söögi- ja puhketuba. Naissoost väljasaadetavad ja pered majutatakse eraldi korrusele. Samuti on neil eraldi jalutushoovid. Kontrollkäigu ajal viibis keskus 11 meessoost väljasaadetavat. Kolme kinnipeetava puhul oli tegemist varjupaigataotlejatega.

Keskuses kinnipidamise keskmine aeg perioodil 01.10.2009-31.10.2010 oli PPA andmete järgi 96 päeva. Alates 01.10.2009 oli keskus kauem kui 6 kuud kinni peetud 17 isikut, maksimaalne kinnipidamise kestus sel ajavahemikul oli 391 päeva. Perioodil 01.10.2009-31.10.2010 oli keskus kinni peetud 5 naissoost isikut ning 8 alaealist (paigutamise hetkel vanuses 3 kuud, 4, 7, 14, 15, 16 ja 17 aastat).

28.10.2010 suri keskus äkksurma Vene Föderatsiooni kodanik.

Kontrollkäigu toimumise ajal töötas keskus 9 ametnikku, kolm ametikohta oli täitmata. Alates 01.10.2010 korraldab keskus valvet senise AS G4S asemel PPA korrakaitse osakonna valvebüroo. Kontrollkäigu toimumise ajal olid keskuse ametnike ametijuhendid uuendamisel tulenevalt Politsei- ja Piirivalveameti ühendatud loomisest alates 01.01.2010. Samuti olid uuendamata valvekorralduse juhendid seoses selle üleminekuga turvafirmalt PPA korrakaitse osakonna valvebüroole.

Õiguskantsleri eelmised kontrollkäigud väljasaatmiskeskusesse toimusid 06.05.2009 ning 30.09.2009.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on kaitstud keskus kinni peetavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

Ennekõike keskenduti kontrollkäigul õiguskantsleri 29.06.2009 ning 10.11.2009 tehtud soovitude täitmise kontrollimisele, kuid hinnati ka täiendavalt tõusetunud küsimusi ning piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi CPT) 2007. aasta soovitude täitmist¹.

(3) Kontrollkäigu ettevalmistamiseks pöördus õiguskantsler PPA peadirektori poole teabe nõudmisega. Kontrollkäigul kohtusid õiguskantsleri nõunikud PPA kodakondsus- ja migratsiooniosakonna migratsioonijärevalvebüroo juhataja ja keskuse juhataja asetäitja, keskuse ametnike ja PPA korrakaitse osakonna valvebüroo töötajatega. Õiguskantsleri nõunikud küsitlesid kõiki väljasaadetavaid. Samuti vesteldi keskuse meditsiiniõe ning perearstiga. Õiguskantsleri nõunik ja ekspert tutvusid keskuse dokumentatsiooni ning väljasaatmiskeskusest vabastatud isikute arhiveeritud isiklike toimikutega. Samuti tutvus ekspert väljasaadetavate meditsiiniliste kaartidega

(4.1) Tervishoiuteenuste osutamine

Kontrollkäigu raames kontrolliti, kuidas on keskuses tagatud väljasaadetavatele arstiabi kättesaadavus.

28.10.2010 esines keskuses äkksurmajuhtum. Selle juhtumi kajastamise raames tõid väljasaadetavad ajakirjanduses ühe probleemina esile, et arstiabi kättesaadavus keskuses on probleemne.

Keskuses asub tervishoiuteenuste osutamiseks arstikabinet. Tervishoiuteenuseid osutatakse keskuses lepingu alusel. Lepingu kohaselt osutab keskuses teenust perearst kaks korda nädalas neli tundi. Meditsiiniõde viibib keskuses iga päev kaks tundi. Õendusteenust osutavad graafiku alusel erinevad õed.

Väljasaadetava keskusesse vastuvõtmisel korraldatakse talle esmane läbivaatus, mille tavapäraselt teostab meditsiiniõde. Juhul kui esmase läbivaatuse teostab õde, teeb seda korralise vastuvõtu ajal ka perearst. Esmase läbivaatuse raames teeb õde järgmised toimingud: kaalu ja pikkuse mõõtmine, vererõhu mõõtmine, anamneesi küsimine ja kirja panemine, parasiitide (täid, sügelised) kontrollimine. Arsti poolt teostatav esmane läbivaatus seisneb lisaks eelnimetatule südame ja kopsude kuulatuses, kõhu palpatsioonil, vastavalt patsiendi kaebustele ja analüüsides või anamneesist tulenevalt muus läbivaatuses. Esmase tervisekontrolli tulemused fikseerib õde teisaldatavale kleebisele; meditsiinilist kaarti täidab perearst. Vastavad andmed nähtusid ka tervisekaartidest.

Kontrollkäigu raames nentisid meditsiiniõde ning perearst, et senise praktika käigus ei ole väljasaadetavad pöördunud nende poole kehalise väärkohtlemise kahtlusega. Samuti on väljasaadetavad juhtinud väga aktiivselt tähelepanu kõigile probleemidele, mistõttu leidsid nii perearst kui meditsiiniõde, et väärkohtlemise juhud ei jääks märkamatuks.

¹ Raport Eesti valitsusele seoses CPT 09.05.-18.05.2007 visiidiga, CPT(2007)70, avaldamata.

Keskuses puuduvad tingimused nakkushaiguste uuringute tegemiseks. Seetõttu teostatakse väljasaadetavale esimesel võimalusel lisaks meditsiiniline läbivaatus AS Lääne-Tallinna Keskhaiglas. Väljasaadetavale teostatakse kopsuröntgen, HIV, süüfilise ja hepatiidi uuringud. PPA selgituste kohaselt on protseduurid vabatahtlikud ning kui väljasaadetav nendest keeldub, siis protseduure läbi ei viida. Samuti selgitatakse väljasaadetavatele protseduuride sisu. Alates 01.10.2009 ei ole esinenud juhtumeid, kus väljasaadetav oleks keeldunud nakkushaiguste uuringutest.

Vastuses teabe nõudmisele selgitas PPA, et psühhiaatriline ja psühholoogiline nõustamine on pidevalt kättesaadavad vastavalt vajadusele ning toimuvad väljasaadetava suulise sooviavalduse korral. Psühholoogiline nõustamine toimub 12.08.2010 sõlmitud lepingu alusel kaks korda kuus. Vajadusel on toimunud väljasaadetava suunamine täiendavale nõustamisele keskuse perearsti poolt. Psühhiaatrilise nõustamise leping kehtis kuni 23.04.2010. Seni nimetatud teenust osutanud isikuga on suuline kokkulepe, mille kohaselt osutab ta vajadusel psühhiaatrilise nõustamise teenust edasi.

Väljasaadetava suunab eriarsti juurde keskuse perearst. Perearsti saatekiri on vajalik ka nt hambaarsti, günekoloogi ja silmaarsti poole pöördumiseks.

(4.1.1) Arstiabi üldine kättesaadavus

Kontrollkäigul hinnati, kuidas on väljasaadetavatele tagatud arstiabi kättesaadavus.

Vastavalt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse (VSS) § 26⁹ lõikele 1 tagatakse väljasaadetavale vältimatu arstiabi. Lõike 2 kohaselt peab väljasaadetava terviseseisundi jälgimiseks olema väljasaatmiskeskuses alaline ravipunkt.

Põhiseaduse § 28 lõike 1 järgi on igapäevane õigus tervise kaitsele. Riigikohus on märkinud, et tervis on oluline väärtus, ilma milleta ei ole võimalik paljude teiste põhiõiguste kasutamine. Kuigi see ei tähenda, et iga isik saaks nõuda tasuta ja piiramatult kõiki tervishoiuteenuseid ning seadusandja pädevuses on täpsemalt määrata, milles väljendub igapäevane õigus tervise kaitsele, samuti millist liiki abi ja millises ulatuses abi tuleb puuduse all kannatavale inimesele osutada, ei saa seadusandjal nende põhiõiguste kujundamisel olla piiramatut suvaõigust. Seega ei tohi põhiõiguste kujundamisel jätta kaitse alt välja vastavate põhiõiguste tuuma ega piiritleda nende õiguste kasutamise tingimusi ebamõistlike kriteeriumidega. Riigikohus väljendas ühtlasi kahtlust, kas olukord, kus isikule, kes ei leia jõukohast tööd enda tahtest sõltumata ning kellel puudub seega ravikindlustus ning kellele on tagatud vaid vältimatu abi, on mõistlik ja tagab tervisekaitsepõhiõiguse tuuma kaitse. Riigikohus leidis, et ka sellisel juhul "peab olema tagatud teatud määral raviteenuste kättesaadavus ja raviks vajalike hüvitiste maksmine. Tööd mitteleidva isiku ravikindlustus ei pea olema tagatud samal määral kui isikutel, kelle eest makstakse sotsiaalmaksu. Kuid vahe ei või olla ebaproportsionaalselt suur. Kannatused ja piirangud teiste põhiõiguste kasutamisel, mida inimene peab taluma ravimata haiguse tõttu, ei tohi olla ebaproportsionaalsed. [Põhiseaduse] § 28 lg 1 hõlmab

ka õiguse kahjustatud tervise taastamisele, kui see on meditsiiniliselt võimalik ja vastab riigi rahalistele võimalustele.”²

Vastavalt seadusele ei ole seadusliku aluseta riigis viibival isikul lubatud töötada ega seega võimalik saada ravikindlustuskaitset üldistel alustel. Seetõttu ei ole ka väljasaatmiskeskuses kinnipeetavatel isikutel võimalik töötada ega teenida vahendeid tervishoiuteenuste eest tasumiseks.

Ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16.12.2008 direktiivi 2008/115/EÜ, millega määratletakse ühised nõuded ja kord liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisele (edaspidi nimetatud ka direktiiv), art 16 lg 3 teine lause sätestab, et kinnipidamise puhul tuleb võimaldada esmaabi ja haiguste põhiravi.³ Kuigi direktiivis ei ole täpsemalt määratletud, missuguse iseloomuga tervishoiuteenuseid konkreetselt tuleb võimaldada, on kasutatav mõiste õiguskantsleri hinnangul olemuslikult laiem kui vältimatu abi mõiste. Vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seaduse §-le 5 on vältimatu abi kõnealuse seaduse tähenduses tervishoiuteenus, mida tervishoiutöötaja osutab olukorras, kus abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada abivajaja surma või püsiva tervisekahjustuse. Seega on vältimatu abi puhul tegemist erakorralise terviseseisundiga, mistõttu ei saa kohustust võimaldada haiguste põhiravi samastada vältimatu abi tagamisega.

Eeltoodust tulenevalt leiab õiguskantsler, et VSS § 26⁹ lõikes 1 toodud väljasaadetavatele osutatava arstiabi standard ei ole kooskõlas põhiseaduse ega direktiiviga.

Kontrollkäigul tuvastati, et väljasaadetavatele on väljasaatmiskeskuses üldjuhul tagatud nii üld- kui eriarstiabi kättesaadavus, seda vaatamata väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduses sätestatud madalale arstiabi standardile.

Nii keskuse tervishoiuteenuse osutajad, keskuse ametnikud kui väljasaadetavad kinnitasid, et väljasaadetavad ei pea arsti või õe vastuvõtule pääsemiseks keskuse personali eelnevalt teavitama, millise terviseküsimusega seoses ta vastuvõtule pääseda soovib. Väljasaadetavatele võimaldatakse nakkushaiguste uuringute teostamist.

Kui väljasaadetav vajab eriarstiabi, lepitakse vastuvõtt kokku konkreetse arstiga ning väljasaadetav viiakse haiglasse kohale, kus ta saab läbi erakorralise meditsiini osakonna konsultatsioonile ilma ooteajata. Tervisekaartidest nähtus, et väljasaadetavad on käinud kardioloogi, kirurgi, uroloogi, psühhiaatri, nakkushaiguste arsti ja silmaarsti vastuvõtul. Seega on väljasaadetavatele tagatud üldjuhul ka eriarstiabi kättesaadavus, seda ilma tavapärase ootejärjekorrata (vt siiski küsimusi seoses hambaravi kättesaadavusega, kokkuvõtte p 4.1.3).

² Vt RKKKo 10.11.2003, nr 3-3-1-65-03, p 14-17, 19.

³ Vastavalt direktiivi art 20 lõikele 1 peavad liikmesriigid jõustama nimetatud direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 24.12.2010. VSS § 26⁹ seoses direktiivi ülevõtmisega ei muudetud.

Õiguskantsler tunnustab keskuse praktikat, mille kohaselt on väljasaadetavatele üldjuhul tagatud nii üld- kui eriarstiabi.

Õiguskantsler teeb siseministrile soovitusel analüüsida VSS-s sätestatud väljasaadetavatele tervishoiuteenuste osutamise regulatsiooni ning algatada VSS § 26⁹ lõike 1 muutmise, et viia see vastavusse põhiseaduse ning direktiiviga.

(4.1.2) Tervishoiuteenuse osutajate staatus ning ettevalmistus väljasaatmiskeskuses tervishoiuteenuste osutamiseks

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kas on tagatud tervishoiuteenuste osutajate sõltumatus, teadlikkus väljasaatmiskeskuses tervishoiuteenuste osutamise ning väljasaatmiskeskuses kinnipeetavate isikute eripäradest.

Nagu eelpool nimetatud, osutab keskkuses teenust lepingu alusel perearst ning meditsiiniõed. Perearst on väljasaatmiskeskuses teenust osutanud alates keskuse asutamisest (hetkel kehtiv leping sõlmitud 01.01.2007; leping on tähtajatu). Lepingu esemeks on teenuse osutaja poolt tervishoiuteenuste osutamine vastavalt VSS § 26⁹ lõikele 3 tellija poolt soovitud mahus lepingus sätestatud tingimustel ja korras. Lepingu kohaselt kohustub teenuse osutaja osutama väljasaatmiskeskuses väljasaadetavatele tervishoiuteenust vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seadusele ja selle alusel tervishoiuteenuse osutamisele kehtestatud nõuetele.⁴

Õendusteenuse osutaja alustas tööd keskkuses alates 2010. aastast. Teenuse osutaja valiti riigihanke teel. Leping kehtib kuni 31.12.2010. Lepingu esemeks on õendusabi osutamine väljasaatmiskeskuses viibivatele väljasaadetavatele lepingus sätestatud tingimustel ja korras. Teenust osutatakse alates 01.01.2010 vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seadusele, selle alusel tervishoiuteenuse osutamisele kehtestatud nõuetele ning vastavalt lepingu lisas esitatud kirjeldusele. Tellijal on õigus anda täitjale juhendeid ja korraldusi

⁴ Teenuse osutajal on muuhulgas järgmised kohustused: 1) koostab tellimusi ravimite ja meditsiiniliste vahendite ostmiseks; 2) kontrollib väljasaadetava keskkusesse paigutamisel tema tervislikku seisundit (sh parasiitide olemasolu); 3) vajadusel korraldab arstiabi teiste tervishoiuteenuste osutajate kaudu, suunates väljasaadetavad uuringutele, eriarstide konsultatsioonile või haiglaravile; 4) peab iga väljasaatmiskeskuses viibiva väljasaadetava kohta tervisekaarti ning teeb sinna vastavaid kandeid väljasaadetava tervisliku seisundi, uuringute/analüüside, läbivaatuse tulemuste, määratud ravi ning ravimite kohta; 5) koostab ettekandeid väljasaatmiskeskuse juhatajale, kui on tegemist väljasaadetavaga, kes lähtuvalt oma tervislikust seisundist (sh vaimsest tervisest) on ohtlik endale ja/või teistele isikutele; 6) koostab raviplaneid ning kirjutab retsepte retseptiravimite ostmiseks; 7) väljastab ravimeid vastavalt vajadusele; 8) informeerib koheselt väljasaatmiskeskuse juhatajat ning teeb ettevalmistused rasket haigust põdeva väljasaadetava paigutamiseks haiglaravile; 9) koostab vajadusel kirjalikke arvamusi ja vastuseid päringutele väljasaadetava tervisliku seisundi kohta ning vastuseid väljasaadetavate meditsiinilisi küsimusi puudutavatele avaldustele; 10) juhib tähelepanu puudujääkidele väljasaatmiskeskuse sanitaartingimustes ja meditsiinilistele riskidele; 11) jälgib keskuse toidukava koostamist ja toitlustamist; 12) koostab väljasaadetava tervislikust seisundist lähtuvalt erimenüü.

teenuse osutamise kohta, mille järgimine on täitjale kohustuslik (p 5.1). Lepingu lisas on toodud teenuse kirjeldus.⁵

CPT on rõhutanud, et kinnipidamisasutuses tervishoiuteenuse osutaja peab olema sõltumatu politseiametnikest.⁶ Sõltumatuse põhimõtte järgimine on vajalik tervishoiuteenuste eesmärgipäraseks osutamiseks, et soodustada arsti-patsiendi vahelise usaldussuhte tekkimist. Samuti on see vajalik väärkohtlemise juhtude avastamise ning ennetamise eesmärgil.

ÜRO piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastane komitee (SPT) on sedastanud järgmised põhimõtted. Juhul kui isik väidab, et teda on väärkoheldud, tuleb läbivaatuse teostamisel lähtuda Istanbuli protokollis⁷ toodud juhustest meditsiinilistele ja psühholoogiaalastele ekspertidele. Istanbuli protokollis toodud põhimõtetest lähtumine aitab kaasa väärkohtlemise ennetamisele. Esmase läbivaatuse raames tuleks hinnata ning patsiendi nõusolekul kirjalikult fikseerida isiku terviseluugu, väited hiljutise väärkohtlemise esinemise kohta politseiametnike või teiste isikute poolt, kirjeldus läbivaatuse hetkel esinevate sümptomite kohta ning põhjalik meditsiiniline läbivaatus. Eeltoodud andmete põhjal peaks arst hindama, kas on esinenud väärkohtlemist. Kinnipidamisasutuses töötaval arstil peaks olema väljaõpe piinamise ning muude väärkohtlemise juhtude dokumenteerimise ning nende juhtumite raporteerimise põhimõtete osas. Lisaks peab olema kehtestatud selge kord, millal, kuidas ja kellele peab arst teatama võimalikest väärkohtlemise juhtudest.⁸

⁵ Hankelepingu esemeks on õendusabi osutamine vastavalt asjakohastes õigusaktides sätestatud tingimustele. Täitja kohustused on muuhulgas: 1) väljasaadetavate regulaarne tervisliku seisundi jälgimine ning vajalike lihtprotseduuride teostamine; 2) väljasaadetava haigestumisel või tema tervisliku seisundi halvenemisel keskuse arstiga edasise tegevuse konsulteerimine; 3) arsti puudumisel väljasaadetava meditsiinilise kontrolli läbiviimine 24h jooksul peale väljasaadetava keskusesse saabumist; 4) arsti määratud ettekirjutuste ja ravirežiimi täitmise jälgimine ning nimeliselt väljastatud ravimite koguse arvestus; 5) väljasaadetavate eriarstide konsultatsioonile registreerimine keskuse arsti saatekirja alusel; 6) nakkushaiguste ohu vältimiseks isolaatori või muude ruumide desinfitseerimise korraldamine; 7) esmaabi osutamine; 8) arsti poolt määratud ravimite andmine või selle korraldamine väljasaadetavatele; 9) keskses olevate ravimite ja meditsiiniliste vahendite üle arvestuse pidamine, vajadusel nende tellimine; 10) kehaparasiitide tõrje läbiviimine; 11) esmaabivahendite (esmaabikarp) komplekteerimine; 12) arstimate ja arstivahendite jäätmekäitluse teostamine; 13) keskuse ja arstikabinetis hügieeninõuete järgimise jälgimine; 14) väljasaadetavate toidu kvaliteedi üle kontrolli teostamine ja erimenüüst kinnipidamise jälgimine; 15) väljasaadetava läbivaatuse tulemuste meditsiinilisele kaardile kandmine.

⁶ ÜRO piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastane komitee teine aastaülevaade, CAT/C/42/2, 07.04.2009, lisa 7 „Istanbuli protokoll analüüs“, p 2, lk 32. Raport Austria valitsusele seoses CPT 15.02-25.02.2009 visiidiga, CPT/Inf (2010) 5, p 52.

⁷ Istanbul Protocol Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights 9 August 1999. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>. Vt ka M. Amos. Tervishoiutöötaja kohustused piinamise ja ebainimliku kohtlemise tuvastamisel. – Eesti Arst 2008; 87(4):306–309. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.eestiarst.ee/static/files/035/tervishoiutootaja_kohustused_piinamise_ja_ebainimliku_kohtlemise_tuvastamisel.pdf.

⁸ ÜRO piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastane komitee teine aastaülevaade, CAT/C/42/2, 07.04.2009, lisa 7 „Istanbuli protokoll analüüs“, p 5, 18-23.

Eeltoodust nähtub, et lepingutes on küll fikseeritud, et teenuse osutajad peavad järgima tervishoiuteenuste korraldamise seadust ning asjakohastes õigusaktides sätestatud tingimusi, kuid lepingus ei ole määratletud tervishoiuteenuse osutaja sõltumatuse põhimõtte. Lisaks on õendusteenuse osutamise lepingus selgesõnaliselt sätestatud, et tellijal on õigus anda täitjale juhendeid ja korraldusi teenuse osutamise kohta, mille järgimine on täitjale kohustuslik.

Samuti ei ole lepingus määratletud tervishoiuteenuste osutamise raames väärkohtlemise ennetamise ja avastamise dokumenteerimisel silmas peetavaid põhimõtteid. Kuigi nii perearsti kui õendusteenuse osutaja lepingus on määratletud, et väljasaadetava suhtes tuleb 24 tunni jooksul pärast isiku keskusesse paigutamist teostada meditsiiniline kontroll, ei ole lepingus määratletud selle teostamise eesmärgi ega sisu. Õiguskantsler on varasemalt selgitanud, et esmase tervisekontrolli teostamine on vajalik nii väljasaadetava kui teiste keskuses viibivate isikute ja ametnike tervise kaitse eesmärgil, kuid selle raames tuleb ühtlasi kontrollida, kas esineb võimalikule väärkohtlemisele viitavaid märke.

Lisaks selgitas meditsiiniõde, et pärast vastava lepingu sõlmimist neile keskuse poolt keskuse ja seal kinnipeetavate eripära ning väärkohtlemise ennetamise garantiisid ei tutvustatud.

Väljasaadetavate ning varjupaigataotlejate puhul on CPT juhtinud tähelepanu, et minevikus asetleidnud traumaatilised kogemused võivad avaldada välismaalase vaimsele ning füüsilisele tervisele negatiivset mõju. Võõrasse riiki saabumisega seonduvalt tuttava isikliku ning kultuurilise ümbruse kaotamine ning määramatus tuleviku suhtes võivad viia vaimse tervise halvenemiseni, sh põhjustada varem esinenud depressiooni, ärevuse ning posttraumaatilise stressi ägenemist.⁹ CPT on märkinud, et erilist tähelepanu tuleks pöörata varjupaigataotlejate füüsilisele ja psüühilisele olukorrale. Neist mõnda võib olla piinatud või muul viisil väärkoheldud riigis, kust ta on tulnud.¹⁰

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile järgmised soovitused:

- 1. Fikseerida tervishoiuteenuse osutamise lepingutes teenuse osutaja sõltumatuse põhimõtte.**
- 2. Määratleda tervishoiuteenuse osutajate lepingutes teenuse osutaja kohustused lisaks ravi eesmärgil teostatavatele toimingutele ka kohustused seoses väärkohtlemise avastamise ja ennetamisega.**
- 3. Tagada uue teenuseosutajaga lepingu sõlmimise korral teenuse osutajate teavitamine väljasaatmiskeskuse ning seal kinnipeetavate isikute eripäradest.**
- 4. Määratleda lepingus või asutusesisestes juhistes selge kord, millal, kuidas ja kellele peavad meditsiinitöötajad teatama võimalikest väärkohtlemise juhtudest.**
- 5. Teha tervishoiuteenuse osutajatele kättesaadavaks käesolevad soovitused ning õiguskantsleri varasemad soovitused, mis puudutavad tervishoiuteenuste**

⁹ 19th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. - CPT/Inf (2009)27, p 90.

¹⁰ CPT standardid, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2009, lk 39, p 31. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>.

osutamist ning meditsiinitöötajate rolli väärkohtlemise ennetamisel ja avastamisel.

(4.1.3) Hambaravi võimaldamine

Kontrollkäikude raames tõusetus küsimus, kas väljasaatmiskeskuses kinnipeetavatele isikutele võimaldatakse hambaravi, kui isikul puuduvad vahendid ravi eest tasumiseks.

30.09.2009 kontrollkäigu raames selgitas perearst, et kui isikul puuduvad rahalised vahendid, siis võimaldatakse talle vaid hamba väljatõmbamine, mitte hamba ravimist.

PPA vastuses teabe nõudmisele selgitati, et esmaabi korras hambaravile suunamisel ei ole keskuse perearsti saatekiri vajalik. Esmaabi osutatakse vältimatu abi korras PPA rahaliste vahendite eest. PPA esindaja märkis kontrollkäigul, et väljasaadetavatele võimaldatakse lisaks hamba väljatõmbamisele ka hambaravi. Keskuse arst ja õde selgitasid, et kui väljasaadetaval puuduvad rahalised vahendid, siis võimaldatakse vaid hamba väljatõmbamist. Samuti on antud väljasaadetavatele sellisel juhul valuvaigisteid. Ka väljasaadetavad märkisid vestluses, et on võimaldatud vaid valuvaigisteid, kuid hambaravi ei ole võimaldatud.

CPT on märkinud, et kinnipeetavatel peaks olema juurdepääs säilitavale hambaravile ning selline võimalus peab olema tagatud ka isikutele, kellel endal puuduvad vahendid ravi eest tasumiseks.¹¹

Nagu eelpool toodud, hõlmab põhiseadusega tagatud õigus tervise kaitsele ka õiguse kahjustatud tervise taastamisele, kui see on meditsiiniliselt võimalik ja vastab riigi rahalistele võimalustele; samuti tuleb vastavalt direktiivile võimaldada haiguste põhiravi. Seega tuleks väljasaatmiskeskuses võimaldada väljasaadetavatele hambaravi, kui hamba seisund võimaldab selle ravimist hamba väljatõmbamise asemel. Tuleb ühtlasi silmas pidada, et väljasaatmiskeskuses peetakse isikuid kinni ka pikaajaliselt. Samal ajal ei ole isikul võimalik töötada ega endale ise elatusvahendeid hankida, mille arvelt tervishoiuteenuste eest tasuda.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada väljasaatmiskeskuses kinnipeetavatele isikutele säilitav hambaravi.

(4.1.4) Konfidentsiaalsuse põhimõtte järgimine tervishoiuteenuste osutamisel

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kuidas on tagatud konfidentsiaalsus tervishoiuteenuste osutamise korral seoses väljasaadetavate saatmisega väljaspool keskust asuva tervishoiuteenuse osutaja juurde.

¹¹ Vt raport Ungari valitsusele seoses CPT 05.-16.12.1999 visiidiga, CPT/Inf (2001) 2, p 70.

Vastuses teabe nõudmisele selgitas PPA, et saatemeeskonna liige võib viibida terviseuuringute ajal väljasaadetavaga samas ruumis ainult väljasaadetava või tervishoiutöötaja palvel. Samas oli vastuses toodud, et saatemeeskonna juuresoleku ja käeraudade kasutamise vajaduse terviseuuringute teostamise ajal otsustab saatemeeskonna vanem.

Saatmisel lähtutakse PPA peadirektori 20.10.2010 käskkirjast „Kinnipeetud isikute saatmise juhendi kinnitamine“. Nimetatud käskkirjas ei ole eraldi määratletud põhimõtteid, mida tuleb silmas pidada isiku saatmisel tervishoiuteenuste osutamise korral.

Vestlustes väljasaadetavate ja ametnikega selgus, et praktika saatemeeskonna juuresoleku küsimuses on erinev. Teatud juhtudel on saatemeeskonna liige viibinud tervishoiuteenuse osutamise korral juures, kuid mitte alati. Meditsiinitöötajad on nii soovinud saatemeeskonna juuresviibimist kui ka palunud oodata väljas. Vestlustes toodi ka esile, et saatemeeskonna komplekteerimisel arvestatakse soolisi eripärasid ning osutatava tervishoiuteenuse iseloomu (nt günekoloogilise läbivaatuse puhul on saatemeeskonna liige olnud naissoost). Väljasaadetavate väljaspool keskust viibimise lubadel ega saateplaani ei olnud märgitud, kas saatemeeskond viibis tervishoiuteenuste osutamise juures.

Sellega seoses selgitab õiguskantsler, et tervishoiuteenuste osutamise korral on vajalik järgida konfidentsiaalsuse põhimõtet. Üldjuhul ei tohiks tervishoiuteenuste osutamise juures viibida kõrvalisi isikuid. Erandlikel juhtudel, kui arst seda taotleb, tuleb kaaluda, kas on vajalik rakendada konkreetseid turvanõudeid (nt arstil on võimalik kutsuda politseiametnik viivitamatult kohale).¹² Selle asjaolu peaks arst fikseerima kirjalikult, tuues välja ka kohalviibinud isikute nimed.¹³ CPT on selgitanud, et kõik terviseuuringud peavad toimuma väljaspool saatemeeskonna kuuldeulatust, ning välja arvatud juhul, kui meditsiinipersonal konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades selgesõnaliselt soovib vastupidist, ka väljaspool saatemeeskonna nägemisulatust.¹⁴ CPT rõhutas, et politseiametnike kohalolu tervishoiuteenuste osutamise ajal kahjustab arsti-patsiendi vahelise usaldussuhte tekkimist; samuti võib see hoida tagasi isikut avaldamast, et teda on väärkoheldud politseiametnike poolt.¹⁵

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile järgmised soovitusel:

- 1. Tagada, et tervishoiuteenuste osutamise korral viibivad politseiametnikud väljaspool kuuldeulatust, ning välja arvatud juhul, kui meditsiinipersonal seda selgesõnaliselt taotleb, ka väljaspool vaateulatust.**
- 2. Fikseerida väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise loale lisatud saateplaani, kas saatemeeskonna liige viibis tervishoiuteenuse osutamise juures, kus**

¹² Raport seoses ÜRO piinamise ning julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise vastase alamkomitee visiidiga Maldividele, CAT/OP/MDV/1, 26.02.2009, p 294.

¹³ Samas.

¹⁴ Raport Ungari valitsusele seoses CPT visiidiga 24.03.-02.04.2009, CPT/Inf (2010) 160, p 13-15.

¹⁵ Samas.

saatemeeskonna liige viibis (nägemisulatuses, kuuldeulatuses) ning kas see toimus arsti taotlusel koos arsti sellekohase kinnitusega.

3. Juhul, kui on antud luba ohjeldusabinõude kasutamiseks, siis fikseerida, kas käeraudu kasutati tervishoiuteenuse osutamise ajal.
4. Täpsustada PPA kinnipeetud isikute saatmise juhendit meditsiiniteenuste osutamisel erivahendite kasutamise ning saatemeeskonna viibimise põhimõtete osas.

(4.1.5) Tõlkimine tervishoiuteenuste osutamisel

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kuidas on tervishoiuteenuste osutamise puhul tagatud tõlkimine, arvestades, et väljasaadetavad kõnelevad väga erinevaid keeli ning keskuses on kinni peetud ka isikuid, kes ei kõnele ühtegi siinses regioonis üldiselt levinud keelt.

Keskuse õde selgitas, et üldjuhul on protseduuridel saadud siiski kuidagi hakkama üldiselt kõneldavate keeltega (inglise, vene) ning tema tegevuse puhul ei ole olnud vajalik tõlgi kaasamine. Keskuse arst selgitas, et vaid ühel juhul (hiina keel) oli vajalik konsulaarametnike kaasamine.

PPA selgitas vastuses teabe nõudmisele, et kui väljasaadetav kõneleb keelt, mida keskuse tervishoiutöötaja ei valda, ning väljasaadetav annab oma nõusoleku, kasutatakse tõlkimisel teiste väljasaadetavate abi. Mitmel korral olid tõlkimises kaasatud konsulaarametnikud. Väljaspool keskust tervishoiuteenuse osutamisel osaleb üldjuhul tõlgina tervishoiuteenuse osutaja personal. Vastavalt kehtivale lepingule peab psühholoog olema valmis teenust osutama eesti, vene ja inglise keeles. Tervishoiuteenuste osutamisel võivad väljasaadetava nõusolekul tõlkidena osaleda teised väljasaadetavad või konsulaarametnikud. Väljasaadetaval on olemas võimalus tellida tõlki omal kulul. Konsulaarametniku kaasamisel on tõlkimine toimunud telefoni teel. Tervishoiuteenuse osutamisel oli rakendatud tõlkimist dari, puštu, farsi, hiina, inglise ja vene keelde.

Seega nähtub PPA vastusest, et üldjuhul kasutatakse olukorras, kui väljasaadetav kõneleb keelt, mida tervishoiuteenuse osutaja ei valda, tõlkidena teisi väljasaadetavaid või konsulaarametnikke; samuti võib isik tellida tõlgi oma kulul. Lisaks märkis PPA, et väljaspool keskust tervishoiuteenuse osutamise korral osaleb tõlgina tervishoiuteenuse osutaja personal.

Õiguskantsler juhib tähelepanu asjaolule, et tervishoiuteenuse osutamise puhul on üldjuhul väga oluline, et patsiendil oleks võimalik probleemi iseloomu selgitada ning ta mõistaks ka arsti poolt antud selgitusi. Teatud erisused võivad tuleneda osutatava tervishoiuteenuse iseloomust. Näiteks ei pruugi rutiinsete uuringute (röntgen, vereanalüüs) puhul olla vajalik vahetu suhtlus tervishoiuteenuse osutaja ning isiku vahel. Kui tervishoiuteenuse osutamine eeldab aga patsiendi subjektiivsete kaebuste arvesse võtmist, siis juhul kui isikul ei ole võimalik selgitada oma tervisehäire iseloomu või tervishoiuteenuse osutaja ei mõista isiku selgitusi, ei ole võimalik eesmärgipäraselt

tervishoiuteenust osutada. Seetõttu tuleb tagada vajadusel väljasaatmiskeskuses kinnipeetavatele isikutele tervishoiuteenuse osutamisel tõlge talle arusaadavasse keelde.

Õiguskantsler peab äärmiselt küsitavaks PPA vastuses teabe nõudmisele antud selgitusi, et siinses regioonis üldiselt mittekõneldava keele puhul võib eeldada, et muu tervishoiuteenuse osutaja personal seda keelt valdab ning on valmis väljasaadetavale tervishoiuteenuse osutamise korral tõlgina osalema. Enamgi veel, PPA ja AS Lääne-Tallinna Keskhaigla vahel sõlmitud lepingu punkti 3.6 kohaselt peab tellija (s.o PPA) kindlustama vajadusel patsiendile tõlgi.

Tõlgi kaasamise puhul tuleb arvestada arsti-patsiendi vahelise suhte eripäradega. Eesmärgiäraseks teenuse osutamiseks on vajalik konfidentsiaalsuse põhimõtte järgimine, et isikul oleks võimalik usalduslikult oma tervise kohta andmeid esitada. Samuti on oluline tagada tõlke asjakohasus. CPT on juhtinud tähelepanu sellele, et kaasata tuleks üldjuhul elukutseline tõlk; teiste kinnipeetavate või ka MTÜ-de esindajate kaasamine ei ole üldjuhul sobiv lahendus. CPT rõhutas, et vastava põhimõtte järgimine on iseäranis oluline nt psühhiaatrilise abi puhul.¹⁶

Eeltoodut arvestades peab õiguskantsler tõlkimise korraldamisel sobivamaks konsulaarametniku kaasamist. Teiste kinnipeetavate kaasamine võib olla lubatav juhul, kui tegemist on näiteks pereliikmetega ning on välistatud huvide konflikti esinemine (nt võimalik tervisekahjustuse tekitamine teise pereliikme poolt).

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitusel kaaluda võimalusi tervishoiuteenuste osutamise korral üldjuhul elukutselise tõlgi kaasamiseks PPA kulul, kui tervishoiuteenuse osutaja ei kõnele kinnipeetava poolt kõneldavat keelt ning isikul puuduvad vahendid tõlgile tasumiseks. Seda tuleb silmas pidada nii keskuses kui väljaspool keskust tervishoiuteenuse osutamise korral (iseäranis psühholoogilise ja psühhiaatrilise nõustamise puhul).

(4.1.6) Esmase tervisekontrolli tulemuste dokumenteerimine

Kontrollimisel selgus, et juhul, kui esmase läbivaatuse teostab õde, talletatakse vastavad andmed teisaldataval kleebisel, millele ei olnud märgitud patsiendi nime, läbivaatust teostanud meditsiiniõe nime ega läbivaatuse kuupäeva. Samuti ei ole sellisel viisil andmete kajastamise puhul tagatud andmete säilimine, vaid on võimalik kleebise kadumine või eemaldamine. Väljasaadetava tervisekaarti täidab keskuse arst. Samas nähtub õendusteenuse osutamise lepingust, et teenuse osutaja üheks ülesandeks on väljasaadetava läbivaatuse tulemuste meditsiinilisele kaardile kandmine.

Eeltoodut arvestades soovitab ekspert, et ka meditsiiniõe poolt teostatud esmase läbivaatuse tulemuste kohta tuleks sissekanne teha viisil, et oleks talletatud esmase läbivaatuse teostamise kuupäev ning seda oleks võimalik tervisekaarti püsivalt paigutada.

¹⁶ Raport Austria valitsusele CPT 15.-25.2009 toimunud visiidi osas, CPT/Inf (2010) 5, p 48, 52. Raport Bulgaaria valitsusele seoses CPT 15.12.-19.12.2008 visiidiga, CPT/Inf (2010) 29, p 47.

Selleks tuleks kaaluda võimalust, et analoogselt perearstipraksises rakendatava tavaga võiks õde täita tema poolt iseseisvalt teostatud läbivaatuse osas väljasaadetava tervisekaarti.

Samuti selgus, et kuni 48 tundi kinni peetud isikute puhul ei avata tervisekaarti, kuigi neile korraldatakse esmane läbivaatus. Sellisel juhul ei ole tagatud vastavate andmete talletamine.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile järgmised soovitused:

- 1. Tagada ka meditsiiniõe poolt teostatud esmase läbivaatuse tulemuste kohta sissekande tegemine viisil, et oleks talletatud esmase läbivaatuse teostamise kuupäev ning seda oleks võimalik tervisekaarti püsivalt paigutada.**
- 2. Dokumenteerida ka kuni 48 tundi kinni peetud isiku tervisliku läbivaatuse tulemused.**

(4.1.7) Koostöö muude asutustega isiku terviseandmete edastamise osas

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, et kui isikut on enne väljasaatmiskeskusesse paigutamist kinni peetud mujal (ennekõike vanglas), siis ei anta talle kaasa väljavõtet tema tervisekaardist (m.h varasemate nakkushaiguste uuringute või muude olulisemate terviseandmete kohta). Sama küsimus puudutab ka näiteks varjupaigataotlejaid, kes paigutatakse väljasaatmiskeskusesse pärast Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses viibimist. Keskuse arst selgitas, et ta on helistamise teel saanud vanglatest vajalikke andmeid.

CPT on märkinud, et kõigile välisriigi kodanikele, kes paigutatakse väljasaatmiskeskusesse otse vanglast, tuleb kaasa anda terviseandmete väljavõte, nii et väljasaatmiskeskuse meditsiinipersonal oleks teadlik käimasolevast ravist ning oleks võimalik seda viivitusega jätkata.¹⁷

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitusel analüüsida antud olukorda ning koostöös vastavate asutustega (vanglad, Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses viibivatele varjupaigataotlejatele tervishoiuteenuse osutajad) leida lahendus, nii et antud asutustest väljasaatmiskeskusesse paigutavatele isikutele antakse kaasa koopia tervisekaardist või olulisematest dokumentidest või edastatakse need vahetult väljasaatmiskeskuse arstile.

(4.1.8) Tervisekaartide lõpetamine

Kontrollkäigul tõusetus küsimus, kuidas on tagatud terviseandmete konfidentsiaalsus pärast isiku lahkumist väljasaatmiskeskusest.

¹⁷ Raport Itaalia valitsusele seoses CPT 14.09.-26.09.2008 visiidiga, CPT/Inf(2010)13, p 46.

Kontrollimisel selgus, et väljasaadetavate meditsiinilisi kaarte hoitakse arstikabinetis seifis. Kui isik lahkub väljasaatmiskeskusest, lõpetab keskuse arst tema meditsiinilise toimiku ning see lisatakse avatavate kilekaante vahel väljasaadetava isikliku toimiku juurde ning arhiveeritakse lahtiselt koos toimikuga.

CPT on juhtinud tähelepanu sellele, et väljasaadetavate meditsiinilised andmed ei tohiks olla kättesaadavad kinnipidamisasutuse mittemeditsiinilisele personalile.¹⁸

Isiku terviseandmete konfidentsiaalsust tuleb järgida ka isiku keskusest vabastamise korral ning meditsiinilised andmed ei tohiks saada teatavaks politseiametnikele või muule personalile. Seetõttu tuleb meditsiiniline kaart lisada isikliku toimiku juurde viisil, mis ei võimalda muudel isikutel selle sisuga tutvuda. Sobivaks lahenduseks võib olla näiteks meditsiinilise kaardi lisamine toimikule kinnises ümbrikus, mis on pitseeritud keskuse arsti poolt. Sellisel juhul tuleb iga meditsiinilise kaardiga toimuv tutvumine edaspidiselt fikseerida, mis võimaldab kontrollida, kes ja mis asjaoludel on hiljem kaardiga tutvunud.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada, et meditsiiniline kaart lisatakse isikliku toimiku juurde viisil, et oleks tagatud vastavate andmete konfidentsiaalsus (nt arsti poolt pitseeritud ümbrikus).

(4.1.9) Ravimite hoidmine

Kontrollkäigul tõusetus küsimus, kas on tagatud arvepidamine väljasaadetavatele antavate ravimite üle.

Vastuses teabe nõudmisele märkis PPA, et ravimite jagamine väljasaadetavatele toimub ainult meditsiinitöötaja ettekirjutusel. Väljasaadetavatele ametnike poolt antavad ravimid ja nende kogused valmistab meditsiinitöötaja ette oma kohaloleku ajal. Kontrollkäigul selgitas õde, et teatud ravimid (käsimüügiravimid ja valuvaigistid) asuvad eraldi ning vajadusel annab vastavaid ravimeid väljasaadetavatele keskuse personal; selle suhtes eraldi arvestust ei peeta. Keskuse ametnik selgitas, et tema teeb sellisel juhul õdede päevikusse märkuse, kuid selle kohta puudub üldine kord.

Eeltoodust nähtub, et ei ole tagatud arvestuse pidamine ravimite suhtes, mida võivad väljasaadetavatele vajadusel anda ka keskuse ametnikud või valvemeeskond. Kuigi see puudutab peamiselt käsimüügiravimeid, mille käitluse nõuded ei ole nii ranged, võib ka nimetatud ravimite kontrollimatu käitlemise tulemusena esineda väljasaadetavate poolt ravimite kogumist või ülemäärast annustamist.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada arvestus ka käsimüügiravimite puhul. Selleks tuleks analüüsida, kas ka vastavate ravimite manustamine tuleb alati fikseerida nn õdede päevikus ning pidada arvestust ravimite hulga suhtes; samuti kontrollida, et vastavad ravimid võetakse sisse ametniku või valvemeeskonna liikme juuresolekul.

¹⁸ Vt nt raport Itaalia valitsusele seoses CPT 14.09.-26.09.2008 visiidiga, CPT/Inf(2010)13, p 17.

(4.1.10) Esmaabi korraldus

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kuidas on tagatud esmaabivahendite kättesaadavus ning esmaabi osutamine keskuses.

Vestluses ametnikega selgus, et kahel keskuse ametnikul on esmaabi osutamise alal väljaõpe. Siiski ei ole töögraafikute puhul tagatud esmaabialase väljaõppega ametniku pidev kohalolek.

Esmaabivahendid asuvad keskuse administratsiooniosas asuvas arstikabinetis ning meessoost väljasaadetavate eluosakonnas paiknevas ametnike ruumis, mis on lukustatud.

Esmaabivahendite kättesaadavuse küsimus tõusetus seoses kontrollkäigu eelselt keskuses asetleidnud surmajuhtumiga. Esmaabi osutamiseks vajalike vahendite kättesaamine viibis, sest neid oli vajalik tuua keskuse administratiivosas paiknevast arstikabinetist, mis oli lukustatud.

Esmaabi korralduse nõuded on täpsemalt reguleeritud sotsiaalministri 13.12.1999 määrusega nr 82 „Esmaabi korraldus ettevõttes kehtestamine“. Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 4 lõike 1 kohaselt laieneb see ka riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuse suhtes. Määruse kohaselt peab esmaabivahendite asukoht olema nõuetekohaselt märgistatud ja asetsema kergesti juurdepääsetavas kohas.

Eeltoodud asjaolusid arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile järgmised soovitused:

- 1. Hinnata esmaabivahendite paigutatust keskuses ning tagada, et esmaabivahendid oleksid eluosakonnas asetleidva juhtumi puhul kiiresti kättesaadavad.**
- 2. Korraldada esmaabialane väljaõpe enamatele ametnikele, nii et oleks tagatud esmaabialase väljaõppega ametniku kohalolu keskuses pidevalt.**

(4.2) Turvaabinõude kohaldamine

Kontrollkäigul raames hinnati, kuidas on täidetud õiguskantsleri 29.06.2009 ning 10.11.2009 soovitused seoses turvaabinõude kohaldamise ning vastavate juhtude dokumenteerimisega.

(4.2.1) Turvaabinõude register

2009. aastal esitas õiguskantsler soovitus seada keskuses sisse ülevaatlik turvaabinõude kohaldamise register, milles tuleb märkida kõik turvaabinõude kohaldamise juhud, kohaldatava turvaabinõu tüüp, turvaabinõu kohaldamise põhjendus, kohaldamise ajavahemik, märkused arstliku konsulteerimise ning tervisekahjustuse esinemise kohta.

Vastuses kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele selgitas PPA, et turvaabinõude kohaldamise aja ja asjaolude kohta on informatsioon kajastatud PPA UUSIS infosüsteemis, kuid selles puudub võimalus teha abinõude kohaldamise asjaolude kohta detailseid statistilisi päringuid. PPA lubas selgitada välja võimaluse kirjeldatud info raamatu kujul kajastamiseks koostöös Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusega (SMIT) vastavate arenduste realiseerimiseks vajalike rahaliste vahendite leidmiseks. Hetkel selliseks arenduseks rahalisi vahendeid PPA-l planeeritud ei ole. PPA märkis, et ei ole esinenud probleeme turvaabinõude kohaldamise kajastamisel, või aruannete esitamisel.

PPA ei esitanud koondväljavõtet kontrollitava perioodi jooksul kohaldatud turvaabinõude ning nende kohaldamise asjaolude kohta.

Kontrollkäigul PPA UUSIS infosüsteemis turvaabinõude kajastamisega tutvumisel selgus, et vastav infosüsteem võimaldab vaid turvaabinõude kohaldamise otsuste otsimist iga konkreetse väljasaadetava kohta. Infosüsteemist ei ole võimalik teha koondotsingut teatud perioodi jooksul kohaldatud turvaabinõude kohta (m.h turvaabinõude ning selle erinevate liikide kohaldamise hulga osas) ning eelpool toodud andmete kohta, mis tuleb turvaabinõude kohaldamise registris kajastada.

Sellest tulenevalt kordab õiguskantsler 2009. aastal antud selgitusi turvaabinõude registreerimise osas.

Eelpool kirjeldatud viisil andmebaasis turvaabinõude kohaldamise registreerimine aitab tagada küll kõigi vahejuhtumite dokumenteerimise ja registreerimise, kuid ei taga üldist ülevaadet ning kontrollimisvõimalust teatud ajavahemiku jooksul kohaldatud turvaabinõude üle. Väljasaadetava isiklikku toimikusse ning andmekogusse andmete sisestamine ei taga kontrollorganile ega ka vastavale asutusele koondülevaadet teatud ajavahemiku jooksul kohaldatud turvaabinõude kohta. Kõigi turvaabinõude koondatult registreerimine võimaldab järelvalvet teostavatel organitel kontrollida keskuse praktikat turvaabinõude kohaldamisel ning kas turvaabinõude kohaldamisel on järgitud väärkohtlemise ennetamiseks ja avastamiseks vajalikke tagatise.

CPT on oma raportites korduvalt rõhutanud vajadust kõigis kinnipidamisasutustes vastavate registrite sisseseadmise järele, nii et seal kajastuksid kõik turvaabinõude kasutamise juhud, kohaldatava turvaabinõu tüüp ning kestus.¹⁹ CPT on sedastanud, et ohjeldamisabinõude kohaldamise kohta tuleb täiendavalt märkida ohjeldamise algus- ja lõpuaeg, vahejuhtumi asjaolud, ohjeldusabinõu kohaldamise põhjendused, konsulteerinud arsti nimi ning tervisekahjustuste esinemine.²⁰ Selline registreerimine täidab turvaabinõude kohaldamise haldamise ning kontrolli eesmärki.

¹⁹ Vt nt CPT raport Saksa Valitsusele 03.12-15.12.2000 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2003) 20, p 76; 20.11-02.12.2005 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf(2007)18, pp 63, 80; CPT raport Soome Valitsusele 07.09-17.09.2003 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2004) 20, p 48; CPT raport Hollandi Valitsusele 17.11-27.11.1997 toimunud visiidi kohta, CPTInf (98) 15 [EN], p 104.

²⁰ CPT raport Saksa Valitsusele 20.11-02.12.2005 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf(2007)18, p 11.

Vastava koondväljavõtte mitteeesitamise tõttu ei olnud võimalik kontrollkäigu raames saada ülevaadet kõigist turvaabinõude kohaldamise juhtudest kontrollitaval ajavahemikul, mistõttu ei olnud võimalik saada ammendavat ülevaadet, kas järgitud oli muid õiguskantsleri soovitusi seoses turvaabinõude kohaldamise üldiste põhimõtete (turvaabinõu eesmärgipärasus, proportsionaalsuse põhimõte, põhjendamiskohustuse järgimine) ning väärkohtlemise ennetamise ja avastamise garantiidega.

Eeltoodust tulenevalt kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada, et kõik turvaabinõude kohaldamise juhud registreeritakse koondatult, ning seejuures kajastatakse andmed turvaabinõu tüübi ja kohaldamise kestuse, turvaabinõu kohaldamise põhjuse, ohjeldamise meetmete kasutamise algus- ja lõpuaja, andmed arstliku konsulteerimise ning tervisekahjustuste esinemise kohta.

Juhul kui vastava soovitusi täitmine infotehnoloogiliste arenduste täiendamise teel ei ole koheselt võimalik, tuleb vastavad andmed registreerida paber kandjal analoogselt väljasaadetavate keskusesse vastuvõtmise registreerimisega.

(4.2.2) Turvaabinõuna isiku eraldatud lukustatud ruumi paigutamine keskusesse vastuvõtmisel tervises seisundi jälgimiseks ning põhjendamiskohustuse järgimine

2009. aastal tegi õiguskantsler soovitus muuta turvaabinõude kohaldamise praktikat, mille kohaselt paigutatakse kõik keskusesse vastuvõetud isikud turvaabinõuna eraldatud lukustatud ruumi, sõltumata sellest, kas on alust kahtlustada isikul tavakontakti raames teisi isikuid ohustada võiva nakkushaiguse olemasolu. Õiguskantsler soovitas ühtlasi, et keskusesse paigutatud isiku tervises seisundi hindamiseks ning üldise väärkohtlemise ohu ennetamiseks tuleb järgida põhimõtet, et keskuse perearst või õde vaataks vahetult pärast isiku keskusesse vastuvõtmist läbi.

Kontrollkäigul selgus, et üldjuhul teostatakse väljasaadetavatele esmane läbivaatus 24h jooksul pärast keskusesse vastuvõtmist. Tavapärast teostab esmase läbivaatuse meditsiiniõde.

Vastuses teabe nõudmisele selgitas PPA, et väljasaadetavaid on paigutatud eraldatud lukustatud ruumi tervises seisundi hindamiseks lähtudes isiku enda ütlustest või keskuse meditsiinitöötaja hinnangust. Kontrollkäigul selgitasid keskuse ametnikud, et üleüldist turvaabinõuna eraldi lukustatud ruumi paigutamist enam ei toimu, vaid seda tehakse teatud juhtudel.

VSS § 26¹⁵ lg 1 sätestab, et turvaabinõusid kohaldatakse väljasaadetava suhtes, kes rikub kõnealusel seaduses sätestatud kohustusi või väljasaatmiskeskuse sisekorraeskirja, ei hoolitse oma isikliku hügieeni eest vajalikul määral ja see on toonud kaasa reaalse ohu väljasaadetava ja teiste isikute tervisele, tahtlikult kahjustab oma tervist või väljasaatmiskeskuse vara või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti

väljasaadetava suhtes, kes on vägivaldne.²¹ 24.12.2010 jõustus VSS § 26¹⁵ lõike 1 muudatus, mille kohaselt võib turvaabinõusid kohaldada ka tervisekontrolli mitte läbinud väljasaadetava suhtes väljasaatmiskeskusesse vastuvõtmisel, et jälgida tema tervislikku seisundit. Sellega loodi õiguslik alus turvaabinõude kohaldamiseks terviseseisundi jälgimise eesmärgil.

Väljasaadetavate isiklike toimikutega tutvumisel selgus, et enamikul juhtudel ei olnud koostatud turvaabinõude kohaldamise otsust isiku tervisliku seisundi hindamiseks. Ühel juhul nähtus turvaabinõu kohaldamise otsusest, et eraldatud lukustatud ruumi paigutamist oli kohaldatud põhjusel, et isiku tervislik seisund oli teadmata ning visuaalsel vaatlusel kahtlustati isikul olmeparasitide olemasolu. Mitmel juhul oli turvaabinõude kohaldamise otsuses selle kohaldamise põhjusena toodud pelgalt põhjendus, et puuduvad andmed isiku tervisliku seisundi kohta (nt 22.02.2010 otsus I.A. suhtes; samal otsusel puudub turvaabinõude kohaldamise alguse kellaeg); ühel otsusel märgitud, et isik paigutatud eraldi lukustatud ruumi vältimaks nakkusohu teistele keskuses viibivatele isikutele, esitamata mingeid faktilisi põhjendusi (nt 08.01.2010 otsus M.T. suhtes).

Seega nähtus väljasaadetavate isiklike toimikutega tutvumisel, et teatud juhtudel esines siiski turvaabinõu kohaldamise otsuse alusel isiku eraldatud lukustatud ruumi paigutamist terviseseisundi hindamise eesmärgil. Ühelgi nimetatud otsusel ei olnud esitatud väljasaadetava enda ega arsti selgitusi.

Lisaks ei olnud teatud juhtudel järgitud põhjendamiskohustuse nõuet, millele õiguskantsler on eelnevate kontrollkäikude raames korduvalt tähelepanu juhtinud. Seetõttu selgitab õiguskantsler taaskord põhjendamiskohustuse sisu.

Haldusmenetluse seaduse (HMS) § 56 lõike 1 järgi peab kirjalik haldusakt ja soodustava haldusakti andmisest keeldumine olema kirjalikult põhjendatud. Haldusakti põhjendus esitatakse haldusaktis või menetlusosalisele kättesaadavas dokumendis, millele on haldusaktis viidatud. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et haldusakti põhjenduses tuleb märkida haldusakti andmise faktiline ja õiguslik alus. Lõige 3 näeb ette, et kaalutusõiguse alusel antud haldusakti põhjenduses tuleb märkida kaalutlused, millest haldusorgan on haldusakti andmisel lähtunud. Riigikohus on sedastanud, et põhjendamiskohustus on haldusmenetluse üldine nõue.²²

Põhjendusest peavad piisava selgusega välja tulema konkreetse juhtumi puhul tähtsust omavad asjaolud. Riigikohus on märkinud, et mida keerulisem on seaduse tõlgendamine ning faktiliste asjaolude väljaselgitamine, samuti mida suurem on haldusorgani kaalutusõigus ja mida olulisemaid huvisid otsus riivab, seda enam peavad haldusakti andmise põhjused olema lahti kirjutatud. Haldusakti faktilises põhistuses peavad olema ära näidatud asjaolud, mis toovad kaasa akti andmise aluseks oleva õigusnormi kohaldamise. Oluline on faktilise ja õigusliku põhistuse omavaheline sidumine, mis peab haldusakti adressaati ja aktiga tutvujat veenma, et juhtumi asjaolud koostoimes kohaldatavate õigusaktidega toovad tõepoolest kaasa just sellesisulise haldusotsustuse

²¹ Antud redaktsioon kehtis kuni 23.12.2010.

²² RKHKo 07.11.1997, nr 3-3-1-30-97, p 2; RKHKo 14.01.2009, nr 3-3-1-62-08, p 10.

tegemise. Haldusakti põhjendus peab ka kohut veenma, et haldusorgan on diskretsiooni teostades arvestanud kõiki olulisi asjaolusid ja huve ning et kaalumine on toimunud ratsionaalselt.²³

Seega peab haldusakti põhjendus sisaldama nii haldusakti andmise õiguslikku alust kui faktiliste asjaolude kirjeldust, sidudes need omavahel loogiliselt. Faktilised asjaolud peavad olema tõendatud või hilisemas halduskohtumenetluses tõendatavad, mitte oletuslikud ega üldsõnalised.²⁴

Eeltoodust lähtudes peab turvaabinõu kohaldamise otsuses märkima, millistest faktilistest asjaoludest tulenevalt ning millisel õiguslikul alusel turvaabinõud kohaldatakse. Õiguskantsler leiab, et eelpool kirjeldatud otsused turvaabinõuna isiku tervises seisundi hindamiseks eraldatud lukustatud ruumi paigutamiseks ei olnud kooskõlas antud põhimõttega, sest vastavatest otsustest ei selgu, milles seisnes isiku ohtlikkus temale endale, teistele isikutele või keskuse turvalisusele. Seetõttu ei ole võimalik üheselt hinnata, kas nende isikute eraldamine võis olla põhjendatud.

Õiguskantsler juhib tähelepanu, et tulenevalt turvaabinõu kui ohutõrjemeetme iseloomust²⁵ tuleb ka 24.12.2010 jõustunud VSS § 26¹⁵ lõike 1 muudatuse alusel turvaabinõu kohaldamise otsustamisel lähtuda konkreetse isiku olukorrast ning on vajalik turvaabinõu kohaldamise aluseks olevate asjaolude dokumenteerimine ning põhjendamiskohustuse järgimine.

Eeltoodut arvestades kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus järgida turvaabinõu kohaldamise otsuses põhjendamiskohustuse nõuet ning kõik turvaabinõu kohaldamise otsuse aluseks olevad asjaolud otsuses fikseerida.

(4.2.3) Meditsiiniline järelevalve turvaabinõude kohaldamisel ja turvaabinõu kohaldamise otsuse blanketi täiendamine

Kontrollkäigu raames hinnati, kuidas on tagatud meditsiinilise järelevalve teostamine turvaabinõude (s.h ohjeldusabinõude) kohaldamisel ja selle dokumenteerimine.

Vastavalt VSS § 26¹⁵ lõikele 2 on turvaabinõudena lubatud: 1) väljasaadetava liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine; 2) isiklike esemete kasutamise keelamine; 3) eraldatud lukustatud ruumi paigutamine; 4) ohjeldusabinõude kasutamine. VSS § 26¹⁶ lõike 1 alusel võib kõnealuses seaduses sätestatud ohjeldusabinõudena kasutada kinnisidumist, käeraudu või rahustussärki.

²³ RKHKo 14.10.2003, nr 3-3-1-54-03, p 34; 28.10.2003, nr 3-3-1-66-03, p 19.

²⁴ RKHKo 14.10.2003, nr 3-3-1-54-03, p 32; 10.10.2002, nr 3-3-1-42-02, p 16; 18.10.1999, nr 3-3-1-32-99, p 2.

²⁵ Vt lähemalt õiguskantsleri 06.05.2009 KMA väljasaatmiskeskusesse toimunud kontrollkäigu kokkuvõte, p 4.2. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/01_Kontrollk_ik_V_ljasaatmiskeskusesse__juuli_2009.pdf.

29.06.2009 tegi õiguskantsler järgmised soovitud turvaabinõude kohaldamisel arstlikuks konsulteerimiseks: 1) Ohjeldusabinõude kohaldamisel, samuti sunni kasutamisel seoses muude turvaabinõude kohaldamisega tagada kohene arstlik läbivaatus või teavitada arsti sellest viivitamatult ning korraldada arstlik läbivaatus esimesel võimalusel; 2) Kui tegemist on tõsiselt häiritud käitumise, suitsiidse või varasemalt psühhiaatrilist abi vajanud isikuga, tagada psühhiaatrilise konsultatsiooni läbiviimine esimesel võimalusel; 3) Kauem kui 2 tundi kestvate ohjeldamisabinõude rakendamise korral igal juhul korraldada psühhiaatriline konsulteerimine; 4) Mitmepäevaste (agressiivsuse, rahutuse tõttu) eraldamisruumi paigutamise korral viia läbi psühhiaatri konsultatsioon.

10.11.2009 tegi õiguskantsler lisaks soovitusel täiendada turvaabinõude kohaldamise otsuse blanketti nii, et sellel oleks fikseeritud, kas ja millal on keskuse meditsiinitöötaja ning psühhiaater isiku läbi vaadanud, tema olukorda hinnanud või millal on toimunud telefoni teel konsulteerimine.

KMA teavitas 15.12.2009, et keskuses rakendatakse edaspidi praktikat, mille kohaselt tehakse turvaabinõude kohaldamise otsuse juurde ettekande vormis märke keskuse meditsiinitöötaja, psühholoogi või psühhiaatriga konsulteerimise kohta (konsulteerimise aeg ja viis).

PPA teavitas kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele vastamisel, et turva- ja ohjeldusabinõude kohaldamisest alati teavitatakse keskuse perearsti ja psühholoogi ning väljasaadetav suunatakse esimesel võimalusel keskuse meditsiiniõe või perearsti vastuvõtule. Psühhiaatriline konsultatsioon on väljasaadetavatele vabatahtlik ning toimub väljasaadetava soovi avaldamise alusel.

Kontrollkäigul selgitasid PPA esindajad, et kui meditsiinitöötaja ei viibi vastava intsidendi ajal kohal, siis teavitatakse meditsiinitöötajat järgmisel päeval. Teavitamise kohustus on sellel isikul, kes isiku eraldas. Valveteenistujate kohustus on jälgida isikut eraldatud lukustatud kambris.

Keskuse arst selgitas, et teda on teatud juhtudel ka konsultatsioonide välisel ajal välja kutsutud, nt juhul, kui tervise jälgimise eesmärgil eraldati üks isik, kes näljastreigi ajal keeldus ühtlasi joomisest.²⁶

Kontrollkäigul selgus, et turvaabinõude kohaldamise otsuse blanketti ei ole vastavate andmete osas täiendatud. Kontrollkäigu raames tutvutud turvaabinõude otsustele oli ühel juhul lisatud keskuse arsti avaldus näljastreiki pidava väljasaadetava eraldi paigutamiseks, ning oli lisatud kokkuvõtte isiku jälgimise kohta küsimuses, kas isik manustab sööki või jooki. Samuti ei olnud vastavaid andmeid märgitud käsikirjaliselt ega lisatud muus vormis turvaabinõude kohaldamise otsustele.

²⁶ Perearsti lepingus on toodud kohustus viibida keskuses vastavalt lepingus ette nähtud konsultatsioonide ajal; lepingus ei ole toodud kohustust muudel aegadel vajadusel olukorda hinnata.

Nagu eelpool märgitud, siis ei registreeritud turvaabinõude kohaldamise otsuseid koondatult, m.h andmeid arstliku konsulteerimise kohta. Samuti olid keskuse ametnike ametijuhendid uuendamisel seoses PPA ühendasutuse loomisega ning seni ei olnud kinnitatud valveteenistujate juhendeid.

Eeltoodust tulenevalt ei olnud kontrollkäigul võimalik ammendavalt kontrollida vastavate soovitusete täitmist praktikas.

Arvestades PPA vastuses toodut ning keskuse esindajate poolt kontrollkäigul antud selgitusi, juhib õiguskantsler tähelepanu sellele, et ei ole tagatud viivitamatu arstliku läbivaatuse korraldamine, vaid teavitamine järgmisel päeval. Samuti toimub psühholoogi või psühhiaatri konsultatsioon isiku soovil. Õiguskantsler selgitab, et kõnealuste soovitusete puhul on tegemist lisaks isikule vajadusel kohase ravi tagamisele ka väärkohtlemise ennetamise ja avastamise garantiidega, mistõttu tuleb neid järgida igakordselt sõltumata isiku sooviavaldusest. Lisaks ei pruugi isik olla teadlik, et tal on soovi korral võimalik konsultatsiooni taotleda.

Sellest tulenevalt kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitusete esitada üksikasjalik kava soovitusete täitmise rakendamiseks ning määratleda vastavad kohustused seoses meditsiinitöötaja kaasamisega selgesõnaliselt asutusesisestes juhistes või ametijuhendites.

Samuti kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitusete täiendada turvaabinõude kohaldamise otsuse blanketti nii, et sellel oleks fikseeritud, kas ja millal on keskuse meditsiinitöötaja ning psühhiaater isiku läbi vaadanud, tema olukorda hinnanud või millal on toimunud telefoni teel konsulteerimine.

(4.2.4) Isiku jälgimine ohjeldusabinõude kohaldamise ajal

Kontrollkäigul hinnati, kuidas on täidetud õiguskantsleri 2009. aastal tehtud soovitusete seoses isiku jälgimise kohustusega ohjeldamisabinõude korral.

2009. aastal tegi õiguskantsler soovitusete tagada ohjeldusabinõude kohaldamise korral isiku vahetu ning pidev jälgimine ning kontrollida selleks isiku olukorda maksimaalselt 5-minutilise intervalli järel, arvestades seejuures isiku olukorda. 30.09.2009 järelkontrollkäigul tuvastatud olukorra tulemusena selgitas õiguskantsler, et kui isiku seisund seda tingib, ei pruugi 5-minutilise intervalli järel kontrollimine olla piisav ning võib olla vajalik isiku pidev jälgimine. Seda tuleb otsustada lähtudes konkreetse vahejuhtumi asjaoludest ning isiku seisundist.

Kontrollkäigu raames juhusliku valiku alusel väljasaadetavate isiklike toimikutega tutvumisel ei tuvastatud ühtegi juhtumit, kus isiku suhtes oleks kasutatud ohjeldamist seoses eraldatud lukustatud ruumi paigutamiseks.

Vastuses teabe nõudmisele selgitas PPA, et keskus tagab ohjeldusabinõude kohaldamise korral isiku vahetu ning pideva jälgimise ning isiku olukorra kontrollimise vähemalt 5-10 minutilise intervalli järel. PPA esindajad nimetasid, et jälgimise kohustus on valveametnikel. Nagu eelpool märgitud, ei olnud PPA korrakaitse osakonna valvebüroo korrakaitstjate juhiseid seoses väljasaatmiskeskuses korra tagamisega veel kehtestatud.

Eeltoodut arvestades juhib õiguskantsler veelkord tähelepanu varasemalt väljatoodud kriteeriumitele, mida tuleb ohjeldatud isiku jälgimisel silmas pidada. Nagu CPT on osundanud, peaks isikut ohjeldamise korral pidevalt jälgima kas tervishoiutöötaja või muu kohase väljaõppega töötaja, kes ei olnud kaasatud eraldamise aluseks olnud vahejuhtumisse. Selle isiku ülesandeks on olla ohjeldatud isikuga vahetus inimlikus kontaktis, aidata maandada ärevust ning vajadusel reageerida ohuolukorrale või abistada isiklike vajaduste esinemise korral (pakkuda juua, võimaldada kasutada WC-d jms).²⁷ Seega peab vastavat ülesannet täitev isik omama sellekohast väljaõpet, samuti ei tohi see isik olla osalenud ohjeldamise tinginud vahejuhtumises. See tähendab, et konkreetset eraldamise juhul tuleb silmas pidada, et ohjeldatud isiku olukorda jälgiv isik nendele kriteeriumitele vastaks.

Sellest nähtub, et ohjeldatud isiku jälgimise kohustuse puhul tuleb silmas pidada, et vastav ülesanne peaks olema isikul, kes ise ei olnud vahejuhtumisse kaasatud (soovitavalt asutuse meditsiinitöötaja). Samuti peab see isik olema saanud selleks väljaõppe. Lisaks ei ole piisav, kui jälgimine toimub ainult konkreetset fikseeritud aja tagant (5-10 minutit), nagu on toodud PPA vastuses, vaid tuleb arvestada konkreetse juhtumi asjaolusid.

Eeltoodust tulenevalt kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada ohjeldusabinõude kohaldamise korral isiku vahetu ning pidev jälgimine, ning kontrollida selleks isiku olukorda maksimaalselt 5-minutilise intervalli järel, arvestades seejuures isiku olukorda, mis võib tingida pideva jälgimise vajaduse.

Selle tagamiseks on vajalik asutusesisestes dokumentides selgelt määratleda, (1) kelle ülesanne on ohjeldatud isiku jälgimine, (2) kuidas tagatakse, et on välistatud võimaliku huvide konflikti esinemine ning (3) jälgimise ajaline intervall viisil, et oleks tagatud isiku jälgimise sagedus sõltuvalt tema olukorrast.

Vastavate soovitude täitmise kontrollitavuse tagamiseks tuleb isiku jälgimist puudutavad asjaolud kirjalikult fikseerida (nt turvaabinõude kohaldamise otsusel või selle lisas).

(4.3) Käeraudade kasutamine väljaspool keskust saatmisel ning põhjendamiskohustuse järgimine

Kontrollkäigu raames hinnati, kas käeraudade kasutamine isikute saatmisel väljaspool keskust viibimisel ning vastavate asjaolude vormistamine toimub kooskõlas seadusega.

²⁷ CPT raport Saksa Valitsusele 20.11-02.12.2005 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf(2007)18, p 11.

06.05.2009 kontrollkäigul selgus, et isikute väljaspool keskust saatmisel oli kasutatud käeraudu, kuigi käeraudade kasutamist ei olnud väljaspool keskust viibimise loale märgitud. Sellest tulenevalt tegi õiguskantsler soovitus tagada väljaspool keskust viibimisel isiku suhtes käeraudade kasutamise otsustamine järgides pädevuse, vormistamise ja sisulise õiguspärasuse nõudeid.

30.09.2009 toimunud järelkontrollkäigu raames nähtus toimikutest, et käeraudade kasutamise puhul on väljaspool keskust viibimise loale ning saateplaanile lisatud viide õiguslikule alusele ning üldsõnaline põhjendus („käitumine võib olla ettearvatu“). Dokumentidest ei nähtunud aga faktilisi põhjendusi, millistest asjaoludest tulenevalt oli isiku käitumist peetud ettearvatuks. Seega oli hinnang isikute käitumisele seostamata faktiliste asjaoludega, mida ohuhinnangu puhul arvesse võetakse.

Eeltoodust tulenevalt tegi õiguskantsler 10.11.2009 täiendavalt soovitus tagada käeraudade kasutamisel põhjendamiskohustuse järgimine, nii et välja oleks toodud käeraudade kasutamise faktilised põhjendused.

PPA vastuses kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele märgiti, et käeraudade kasutamine väljasaadetavate saatmisel väljaspool keskust on lubatud põgenemise takistamiseks (VSS § 26¹⁶ lg 2). Käeraudade kasutamise puhul hinnatakse igakordselt väljasaadetava põgenemiskalduvust, agressiivsust, samuti isiku eelnevat, praegust ja võimalikku käitumist, samuti saatemeeskonna võimet ohuolukorras tagada enda ja kõrvalseisjate turvalisus ning põgenemise reaalselt ohtu. Hinnang märgitakse saateplaanile ning selle alusel otsustatakse ohjeldusabinõude kasutamise vajadus. PPA selgitas, et alates 01.10.2009 oli väljasaadetavaid saadetud väljaspool keskust 128 korral. Nendest 86 korral oli ohjeldusabinõuna kasutatud käeraudu (s.h naiste puhul 5 korral ja meeste puhul 81 korral). PPA nentis, et üldjuhul oli käeraudade kasutamise osakaal esmastel saatmistel suurem kui korduvatel saatmistel, kuid sellekohast täpsemat statistikat ei olnud võimalik esitada.

Ohjeldusabinõude kohaldamise näol on tegemist intensiivse sekkumisega isiku põhiõigustesse. Nende kohaldamisel piiratakse eelkõige isiku füüsilist vabadust, sest sellega takistatakse tema liikumisvõimalusi ja ta on sunnitud püsima kindlas kehaasendis. Ohjeldusabinõude ülemäärase kasutamise korral esineb oht isiku väärikut alandavaks kohtlemiseks.

Vastavalt VSS §-le 26³ võib väljasaadetav viibida väljaspool väljasaatmiskeskust väljasaatmiskeskuse juhataja loal järelevalve all, kui see on vältimatult vajalik. VSS § 26¹⁶ lõike 2 järgi on lubatud kasutada ohjeldusabinõusid väljaspool väljasaatmiskeskust väljasaadetava saatmisel tema põgenemise vältimiseks.

Siseministri 27.07.2004 määruse „Väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja kehtestamine“ § 30 lõike 1 järgi võib väljasaadetav viibida ajutiselt väljaspool väljasaatmiskeskust ainult juhataja kirjalikul loal. Loal peab olema märgitud väljasaadetava nimi, väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise aeg, põhjus, järelevalvet teostava ametniku nimi ja kasutatavad turvameetmed.

PPA peadirektori 20.10.2010 käskkirjaga nr 431 on kinnitatud kinnipeetud isikute saatmise juhend. Vastavalt juhendi punktile 3 peab saatemeeskond saatmisel välistama saadetava põgenemise, tagama saadetava, iseenda ja kõrvaliste isikute turvalisuse ning vara säilimise. Juhendi punktis 9 on toodud, et saadetava suhtes kohaldatakse saatmisel erivahendeid kooskõlas politsei ja piirivalve seaduse, vangistusseadusega ja väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusega. Erivahendi kohaldamine peab tuginema igakordsele riskihinnangule ja kaalutusotsusele. Erivahendit kasutanud ametnik peab vajadusel selle kasutamist põhjendama.

Juhendis ei ole määratletud mõistet „erivahend“. Politsei ja piirivalve seaduse (PPS) §-s 27 on sätestatud, et politsei erivahendid on: 1) käeraud; 2) jalaraud; 3) sidumisvahendid; 4) rahustussärk või -tool; 5) teenistusloom; 6) tehniline tõke; 7) sõiduki sundpeatamise vahend; 8) veekahur; 9) pisaravoolust, suitsu-, heli-, valgus- või muud efekti või valuaistingut esilekutsuvad granaadid; 10) eriotstarbeline lõhkamiseseadeldis, mida ei kasutata inimese vastu; 11) eriotstarbeline valgus- ja heliseadeldis; 12) eriotstarbeline värvimis- ja märgistusvahend.

VSS § 26¹⁷ lõikes 1¹ on loetletud erivahendid, mida võib kasutada väljasaatmiskeskuses: 1) kaitsekiiver; 2) soomus- ja muud kuulikindlat vesti; 3) soomus- ja muud löögikindlat kilpi; 4) sööbivate ainete eest kaitsvat näokatet; 5) pipragaasi; 6) eriotstarbelist sõidukit; 7) teenistuskooera.

Kuna kinnipeetud isikute saatmise juhendis on nimetatud erivahendi kasutamist seoses saatmisega, võib järeldada, et selle punktis 9 on peetud silmas VSS § 26¹⁶ lõikes 2 nimetatud ohjeldusabinõusid.

Riigikohus on selgitanud, et „[...]saatmisel kohaldatava ohjeldusmeetme [puhul on] tegemist ennetava meetmega õigushüve kahjustuse vältimiseks, mis võib seisneda põgenemise takistamises, kaassõitjate (vanglameeskonna, saadetavate) elule ja tervisele suunatud julgeolekuriskide maandamises. Seega ei ole ennetava meetme eesmärgiks karistamine, vaid õigushüvede kahjustuse vältimine. Ennetava meetme rakendamine toimub tulevikku suunatud prognoosi alusel, milles haldusorgan annab piiratud teabe pinnalt hinnangu, kas kaitstava õigushüve kahjustus on tõenäoline.“²⁸

Nagu öeldud, VSS § 26¹⁶ lõike 2 järgi võib käeraudu kasutada saatmisel põgenemise vältimiseks. Norm annab kaalutusõiguse (s.t võib kasutada), sisaldades ka määratlemata õigusmõistet (põgenemisohu vältimine).

HMS § 4 lõike 2 kohaselt tuleb kaalutusõigust teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve. Vastavalt HMS § 3 lõikele 2 peab iga halduse õigusakt ja toiming olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes.

²⁸ RKHKo 13.11.2009, nr 3-3-1-63-09, p 16.

Seadus näeb ette, et saatmisel ohjeldusabinõude kasutamise küsimus tuleb otsustada väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise loa (haldusakti) andmisel. HMS § 56 lõike 1 järgi peab kirjalik haldusakt ja soodustava haldusakti andmisest keeldumine olema kirjalikult põhjendatud. Haldusakti põhjendus esitatakse haldusaktis või menetlusosalisele kättesaadavas dokumendis, millele on haldusaktis viidatud. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et haldusakti põhjenduses tuleb märkida haldusakti andmise faktiline ja õiguslik alus. Lõige 3 näeb ette, et kaalutusõiguse alusel antud haldusakti põhjenduses tuleb märkida kaalutlused, millest haldusorgan on haldusakti andmisel lähtunud. Nimetatud põhimõtteid peab silmas pidama ka ohjeldusabinõude kohaldamise dokumenteerimisel.

Nagu eelpool selgitatud, on põhjendamiskohustus haldusmenetluse üldine nõue.²⁹ Faktilises põhistuses peavad olema ära näidatud asjaolud, mis toovad kaasa akti andmise aluseks oleva õigusnormi kohaldamise. Oluline on faktilise ja õigusliku põhistuse omavaheline sidumine, mis peab haldusakti adressaati ja aktiga tutvujat veenma, et juhtumi asjaolud koostoimes kohaldatavate õigusaktidega toovad tõepoolest kaasa just sellesisulise haldusotsustuse tegemise.³⁰ Seega peab haldusakti põhjendus sisaldama nii haldusakti andmise õiguslikku alust kui faktiliste asjaolude kirjeldust, sidudes need omavahel loogiliselt. Faktilised asjaolud peavad olema tõendatud või hilisemas halduskohtumenetluses tõendatavad, mitte oletuslikud ega üldsõnalised.³¹

Seega tuleb käeraudade kasutamise korral lisaks üldsõnalisele hinnangule isiku käitumise osas esitada ka faktilised (olustikulised) põhjendused, mille tõttu isiku käitumisele on vastav hinnang antud. Eeltoodust tulenevalt peab haldusorgan ohjeldusabinõude kohaldamise üle otsustamisel hindama isiku põgenemise ohu tõenäosust ning otsus ohjeldusabinõude kohaldamiseks peab vastavalt olema ka põhjendatud.

Igal konkreetsel juhul peab põhjendus toetuma riskianalüüsile, mis eelneb kaalutusotsusele. Riskianalüüs ning selle koostamine on oma iseloomult kaalutusotsuse ettevalmistamine, mille käigus fikseeritakse konvoeerimisega seonduvad ohud ning nende realiseerimise risk, analüüsitakse konvoeeritavat, konvoi teekonda ning selle iseärasusi, konvoeerimiseks kasutatavat sõiduvahendit, konvoeerimise sihtkoha (vajadusel vahepeatuste) turvalisust jne.

Kaalutusõiguse teostamisel tuleb arvesse võtta kõiki teadaolevaid asjaolusid kõnealuse isiku ning saatmise olukorra suhtes. Seejuures tuleb silmas pidada, et väljasaatmiskeskuses kinnipidamise aluseks on asjaolu, et isik viibib riigis seadusliku aluseta, mille tõttu saadetakse isik riigist välja. See tähendab, et kuigi tegemist on halduskorras kinnipeetavate isikutega, ei ole üldjuhul tegemist isikutega, kes kujutavad ühiskondlikule turvalisusele kõrgendatud ohtu. PPA vastuskirjas on loetletud erinevad asjaolud, mida riskihinnangu puhul arvesse võetakse. Ükski asjaolu ei saa omada üldjuhul ette kindlaksmääratud tähendust, vaid kõiki asjaolusid tuleb arvestada kogumis.

²⁹ RKHKo 07.11.1997, nr 3-3-1-30-97, p 2; 14.01.2009, nr 3-3-1-62-08, p 10.

³⁰ RKHKo 14.10.2003, nr 3-3-1-54-03, p 34; 28.10.2003, nr 3-3-1-66-03, p 19.

³¹ RKHKo 14.10.2003, nr 3-3-1-54-03, p 32; 10.10.2002, nr 3-3-1-42-02, p 16; 18.10.1999, nr 3-3-1-32-99, p 2.

Vaid väga erandlikel juhtudel võib kaalutusõigus taanduda nullini, st konkreetse juhtumi asjaolud võivad tuua kaasa olukorra, kus ohjeldusabinõu kasutamine muutub ainuõigeks lahenduseks.

Kontrollkäigul väljasaadetavate väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise lubade ning saateplaanidega tutvumisel selgus, et valdavalt olid käeraudade kasutamise põhjused esitatud väga üldsõnaliselt. Näiteks 07.10.2009 loal nr 1016350516 (eemalviibimine seoses nakkushaiguste uuringutega) on toodud, et isikud näitasid üleolevat käitumist; samas saateplaani oli märgitud, et põgenemiskaldumus on teadmata, agressiivsus puudub, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad. 09.09.2010 loal nr 1016538006 (Tallinna Halduskohtu kohtuistungil osalemiseks) on põhjendusena toodud, et isiku käitumine on ettearvatu; saatmisplaani on toodud, et põgenemiskaldumus on arvestatav, agressiivsus arvestatav, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad. Puuduvad põhjendused, mis põhjusel on hinnatud isiku käitumine ettearvatuks; agressiivsus ning põgenemiskaldumus arvestatavaks. Tegemist oli korduva saatmisega. 03.09.2010 loal nr 1017220061 (Tallinna Halduskohtu istungil viibimiseks) on käeraudade kasutamise põhjendusena toodud, et isik on kriminaalse taustaga; saateplaani on märgitud, et põgenemiskaldumus on teadmata, agressiivsus teadmata, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad. Isik oli keskuses viibinud alates 11.05.2010 (s.o ligi 4 kuud). 03.09.2010 loal nr 1017225646 (Tallinna Halduskohtu istungil viibimiseks) on käeraudade kasutamise põhjendusena toodud, et isiku taust on teadmata; saateplaani on märgitud, et isiku põgenemiskaldumus on teadmata, agressiivsus teadmata, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad; isik oli keskuses viibinud alates 11.05.2010 (s.o ligi 4 kuud). 06.05.2010 loal nr 1016886954 (nakkushaiguste uuringutel viibimine) on toodud, et isiku käitumine võib olla ebaadekvaatne ja ettearvatu; saateplaani on märgitud, et põgenemiskaldumus teadmata, agressiivsus teadmata, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad. 08.03.2010 loal nr 1016538006 (meditsiinilistel uuringutel viibimine) on kasutatud käeraudu põhjusel, et sihtkoht on rahvarikas koht, kus on reaalne oht põgenemiseks või oht kolmandatele isikutele; saateplaani oli märgitud, et põgenemiskaldumus teadmata, agressiivsus puudub, eraldi hoidmise vajadus puudub, väline oht teadmata, muud asjaolud puuduvad; tegemist oli korduva saatmisega.

Osadel juhtudel oli põhjenduste puhul viidatud vaid õiguslikule alusele (nt väljaspool väljasaatmiskeskust viibimise luba 08.10.2010, nr 1017950913; 11.01.2010 luba M.T. suhtes).

Eeltoodust nähtub, et faktilised põhjendused käeraudade kasutamise kohta olid väga üldised, osadel juhtudel puudusid üldse. Põhjendused olid seostamata põgenemisohu hinnanguga (nt põhjendus, et isikute käitumine oli üleolev) või isikut iseloomustavate objektiivsete asjaoludega (nt hinnang, et isiku käitumine võib olla ettearvatu). Teatud juhtudel olid põhjendused asjakohatud (isiku taust teadmata, kui isik oli keskuses viibinud juba ligi neli kuud). Teatud juhtudel oli ühele isikut iseloomustavale asjaolule

omistatud määrav tähendus (isik oli varasemalt karistatud). Eeltoodust nähtub, et käeraudade kasutamise puhul ei ole enamasti erinevaid asjaolusid kogumis kaalutud, mistõttu on kaheldav käeraudade kasutamise õiguspärasus. Täpsemalt ei ole see, kas kaalumine on toimunud, haldusaktide põhjendustest nähtuvalt tõendatav ega tagantjärgi kontrollitav.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler soovitus tagada väljaspool keskust viibimisel isiku suhtes käeraudade kasutamise otsustamine kooskõlas kaalutusõiguse teostamise põhimõtetega ning põhjendamiskohustuse järgimine.

Õiguskantsler soovib PPA peadirektoril analüüsida kinnipeetud isikute saatmise juhendis kasutatud erivahendi mõiste vastavust VSS-s kasutatud mõistetega.

(4.4) Erivahendite dokumenteerimine väljasaatmise täideviimisel

Kontrollkäigu raames selgus, et väljasaadetava toimikus ei dokumenteerita ohjeldusabinõude või erivahendite kasutamist isiku väljasaatmise täideviimise korral.

Kinnipeetud isikute saatmise juhendis on toodud, et riigipiiri ületaval väljasaatmisel saateplaani ei koostata (juhendi p 5).

Seega ei olnud kontrollkäigul võimalik kontrollida erivahendite kasutamist väljasaatmise ajal. Väljasaatmise sundtäitmine on toiming, millega võib kaasneda sunni kasutamine isiku suhtes. Lisaks on riigipiiri ületava väljasaatmise puhul tegemist pikema kestusega toiminguga, mille raames tõusetub lisaks ohjeldusabinõude või erivahendite kasutamise põhjendatusele ka küsimus nende kasutamise kestusest, erinevate meetmete samaaegselt kasutamisest ning muude saatmise nõudmiste järgimisest (nt joogivee ja toitlustamise kättesaadavus jm). Kui vastavaid asjaolusid saateplaani ei dokumenteerita, ei ole võimalik kontrollida hiljem, kuidas väljasaatmise sundtäitmine aset leidis.

Õiguskantsler teeb PPA peadirektorile soovitus muuta kinnipeetud isikute saatmise juhendit, nii et nähakse ette saateplaani koostamine ka riigipiiri ületava saatmise korral ning tagada erivahendite kasutamise, selle kestuse ning muude saatmise asjaolude üksikasjalik kajastamine saateplaani.

(4.5) Kõrge isikliku väärtuse ja religioosse tähendusega esemete kasutamine

Kontrollkäigul tõid väljasaadetavad esile, et keskuses võetakse ära religioosne sümbolika, kui see on väärismetallist. Keskuse esindajad kinnitasid vastavat praktikat. Samuti selgus väljasaadetavate isiklike toimetustega tutvumisel, et isikutelt on ära võetud abielusõrmus, kuid taotluse alusel hiljem tagastatud.

VSS § 26² lõike 5 kohaselt võetakse väljasaatmiskeskusesse vastuvõtmisel väljasaadetaval kaasas olevad sularaha, dokumendid ja isiklikud asjad, mille omamine ei ole väljasaatmiskeskuses lubatud, väljasaatmiskeskuse poolt hoiule.

VSS § 26²¹ lg 2 punkti 4 alusel sätestatakse väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjas isiklike asjade, mille omamine on väljasaatmiskeskuses viibivale väljasaadetavale lubatud, loetelu.

Sisekorraeeskirja § 31 lõikes 1 on toodud, et väljasaatmiskeskuses on väljasaadetaval keelatud omada asju, mis ei ole sisekorraeeskirjas lubatud. Sama paragrahvi lõikes 2 on sätestatud, et lisaks lõikes 1 nimetatule on väljasaadetaval keelatud väljasaatmiskeskuses omada asju, mis võivad ohustada väljasaadetavat, teisi väljasaadetavaid ja migratsioonijärelevaametnikke, samuti asju, mis sisaldavad alkoholi või psühhotropseid aineid. Lõige 2¹ sätestab, et väljasaadetaval on väljasaatmiskeskuses keelatud omada heade tavade, kommete ja kõlbluse vastaseid esemeid nagu vägivalda, vihkamist ja rassismi propageerivad ning pornograafilised teosed. Lõike 3 kohaselt on väljasaadetaval väljasaatmiskeskuses keelatud omada kergesti riknevaid asju. Vastavalt lõikele 4 võtab väljasaatmiskeskuses keelatud asja migratsioonijärelevaametnik viivitamatult väljasaadetavalt ära. Äravõetud asja hoiule võtmine või hävitamine otsustatakse põhjendamatu viivitusega.

Sisekorraeeskirja §-s 32 on loetletud väljasaadetavale lubatud asjad. Vastavalt lõikele 1 on väljasaadetaval lubatud väljasaatmiskeskuses omada mõistlikus koguses isiklike riideid, jalatseid ja hügieenivahendeid, maksumärgistatud tubakatooteid, raamatuid, ajakirju ja ajalehti, kirjatarbeid ja dokumente, mis ei kuulu hoiule võtmisele. Lõike 2 kohaselt on väljasaatmiskeskuse juhataja kirjalikul loal ja tema poolt määratud koguses väljasaadetaval lubatud omada vaba aja veetmise vahendeid ja mitte kergesti riknevaid toiduaineid. Sisekorraeeskirja § 33 alusel võivad väljasaadetaval erandkorras olla arsti loal meditsiinilised abivahendid ning arsti määratud ravi korral ravimid; ning alaealisel on lubatud väljasaatmiskeskuses omada asju, mille vajadus tuleneb ealistest iseärasustest.

Eeltoodust nähtub, et väljasaadetava isiklike asjade kasutamise piirangud on kehtestatud sisekorraeeskirjaga, ning seejuures on määruses toodud ammendav loetelu väljasaadetavale lubatud asjadest.

Õiguskantsler selgitab, et vastavalt põhiseaduse § 32 lõikele 2 on igaühel õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada; kitsendused sätestab seadus. Seega tuleb piirangud omandi valdamise, kasutamise ning käsutamise osas kehtestada seadusega. Samuti peavad vastava õiguse piirangud olema kooskõlas põhiseadusega (piirangu kehtestamisel tuleb lähtuda legitiimsest eesmärgist ning piirang peab olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega). Seega peab iga piirang olema õigustatud taotletavat eesmärki arvestades. Sellest tulenevalt tagab põhiseadusega kooskõlas oleva tulemuse pigem seaduses kinnipeetavale keelatud asjade sätestamine. Eeltoodut arvestades on

eelpool kirjeldatud asjade kasutamise piirangute regulatsioon põhiseaduse valguses väga probleemne.³²

Seda näitlikustab ka asjaolu, et väljasaadetavatelt võeti keskusesse saabumisel ära näiteks käekellad ning raseerimisaparaadid, kuid isikute taotluse alusel tagastati hiljem kui vaba aja veetmise vahendid. Nende esemete puhul ei ole olemuslikult tegemist vaba aja veetmise (sisustamise) vahenditega, vaid pigem tarbeesemetega. Määruses toodud lubatud asjade loetelusse need aga ei kuulu.

Religioosse sümboolika kasutamise piiramisega sekkutakse ühtlasi isiku usuvabadusse (põhiseaduse § 40). Abielusõrmuse äravõtmisel sekkutakse põhiseaduse §-des 19 ning 26 sätestatud üldisesse isiksusõigusesse ning privaatsuse sfääri. Ka nimetatud õigustesse sekkumine on lubatud vaid juhul, kui selleks esineb legitiimne eesmärk ning piirang on proportsionaalne.

Eelpool kirjeldatud esemed ei kuulu sisekorraeeskirjas loetletud lubatud esemete hulka. Olemuslikult ei ole tegemist ka vaba aja veetmise vahenditega. Samas on tegemist esemetega, mis omavad kõrget isiklikku väärtust ning mille puhul tõusetub küsimus lisaks omandiõigusele ka muude põhiõiguste kaitsealasse sekkumisest. Seetõttu tuleb vastavate esemete kasutamine otsustada, arvestades põhiseaduse vastavaid sätteid.

Kinnipidamisasutuses väärisesemete kasutamise piiramise eesmärgiks võib olla vajadus vältida isikute vahelist kaubitsemist, samuti vajadus astuda samme kinnipeetava väärisesemete säilimise tagamiseks. Nimetatud esemed – abielusõrmus, religioosne sümboolika – on aga kõrge isikliku väärtusega, mistõttu ei ole igal juhul ja alati alust eeldada, et vastavaid asju kasutatakse kaubitsemise eesmärgil. Samuti hoitakse vastavaid esemeid tavaliselt viisil, et ei ole tõenäoline nende varastamine. Enamgi veel, keskusesse vastuvõtmisel otsitakse kõik väljasaadetavad läbi ning asjad võetakse arvele. Seega vastavate kahtluste tekkimisel on asjade kuuluvust võimalik kontrollida. Samuti nähtus isiklikest toimikutest, et isiku taotlusel abielusõrmus siiski tagastati.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler soovitus tagada, et keskus võimaldatakse isikutel kasutada kõrge isikliku väärtusega esemeid (abielusõrmus, religioosne sümboolika) ka juhul, kui tegemist on väärisesemetega.

Ühtlasi teeb õiguskantsler siseministrile soovitus analüüsida väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduses ning väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjas kehtestatud

³² Nt vangistusseaduse § 15 lg 2 sätestab, et kinnipeetavale on keelatud ained ja esemed, mis: 1) ohustavad inimese julgeolekut; 2) sobivad eriti vara kahjustamiseks või 3) võivad ohustada vangla julgeolekut. Vastavalt sama paragrahvi lõikele 3 kehtestab kinnises või avavanglas kinnipeetavale keelatud asjade loetelu, enda juures ja laos olevate asjade kogukaalu, samuti hoiule võetavate asjade hoidmise korra justiitsminister määrusega. Sama paragrahvi lõige 4 sätestab, et vanglateenistus võib keelata täiendavalt aineid ja esemeid, mis ei ole keelatud asjade loetelus, kuid vastavad käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustele. Vastavalt vangla sisekorraeeskirja § 64¹ punktile 18 on kinnipeetavale vanglas keelatud väärisesemed, välja arvatud abielusõrmus või religioosne sümboolika.

asjade omamise ja kasutamise piiranguid, arvestades eeltoodud selgitusi, ning algatada vastavate õigusaktide muutmine, et viia need kooskõlla põhiseadusega.

(4.6) Kokkusaamised

Kontrollkäigu raames kontrolliti, kuidas võimaldatakse väljasaadetavatele kokkusaamisi.

(4.6.1) Kokkusaamiste toimumise aeg

2007. aastal esitas õiguskantsler soovitus muuta kokkusaamiste regulatsiooni, nii et kokkusaamine oleks võimalik ka nädalavahetustel (väljaspool tööaega) ja kauem kui 0,5 tundi korraga.

Toimikutest nähtus, et kokkusaamisi on võimaldatud pikemalt kui 0,5 tundi (mitmel juhul ka mitu tundi korraga), kuid kokkusaamised toimusid ainult sisekorraeeskirjas toodud aegadel.

Vastavalt VSS § 26¹⁰ lõikele 4 toimuvad kokkusaamised väljasaadetavaga väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjadega ettenähtud korras, aegadel ja ruumides ning kokkusaamise kestuse määrab väljasaatmiskeskuse juhataja ja see ei või ületada kolme tundi. Vastavalt väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja § 23 lõikele 2 toimuvad kokkusaamised teisipäeval ja neljapäeval kell 10.00 kuni 13.00 ja 14.00 kuni 16.00.

Varasemalt on keskuse ametnikud esile toonud, et peamiseks takistuseks kokkusaamiste korraldamisele nädalavahetusel on ametnike tööaeg.

Õiguskantsler kordab, et arusaadavalt on paljudele kokkusaamisele tulemine lihtsam nädalavahetusel, sest ka kokkusaamisele tulevad isikud võivad töötada, alaealised võivad olla seotud koolikohustusega jms.

Seetõttu kordab õiguskantsler soovitus võimaldada vajadusel kokkusaamisi ka töövälisel ajal, seda iseäranis juhul, kui keskuses peetakse kinni isikuid, kellel on Eestis perekond.

Ühtlasi teeb õiguskantsler siseministrile soovitus analüüsida väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjas toodud regulatsiooni ning näha kokkusaamiste korralduse osas ette paindlikum regulatsioon, mis võimaldab vajadusel kokkusaamiste korraldamist ka nädalavahetustel.

(4.6.2) Kokkusaamised karistatud isikuga

30.09.2009 kontrollkäigul selgus, et enne kokkusaamise lubamist kontrollitakse kokkusaamisele tuleva isiku andmeid karistusregistrist ning väljasaadetaval oli keelatud kokku saada oma elukaaslasega, sest elukaaslasel oli karistus. Õiguskantsler palus

KMA-l selgitada, mis põhjusel kokkusaamine keelati. Kokkusaamise keelamise juhtude kohta palus õiguskantsler anda ülevaate ka 22.11.2010 kontrollkäiku ettevalmistavas teabe nõudmises.

PPA selgitas vastuses teabe nõudmisele, et alates 01.10.2009 on keeldunud kokkusaamise võimaldamisest ühel juhul, sest kokkusaamisele kutsutud isik oli kriminaalse taustaga. PPA ei täpsustanud, millise süüteo eest kokkusaamisele tulla soovinud isikut oli karistatud ning milline oli tema seos väljasaadetavaga. Kokkusaamise keelamise põhjendatuse osas PPA täiendavaid asjaolusid võrreldes KMA 15.12.2009 kirjaga ei esitanud. Tollal selgitas KMA peadirektor, et keskus peab vajalikuks isiku karistusregistriandmete kontrollimist karistusregistrist, tuvastamaks isiku võimalikku karistatust teo eest, mis võib kahtluse alla seada isiku head kavatsused seoses keskuse või tema lähedase keskuses viibimisega. Keskuse turvalisuse ning läbi selle ka väljasaatmise võib ohtu seada näiteks korduvalt narkokuritegude eest karistatud isiku ning sarnase minevikuga väljasaadetava kohtumine, mille käigus võidakse keskusesse varjatult toimetada narkootilisi ained. Sellele võib järgneda olukord, kus narkootiliste ainete tarvitamise tõttu ei võimalda väljasaadetava tervislik seisund tema väljasaatmise täideviimist. Ebasobiva mainega isikuks peab keskus üksikisikut või organisatsiooni esindajat, kelle tegevus on üldtunnustatud hea tavaga vastuolus, kuritegeliku iseloomuga või vihkamist, vägivalda, diskrimineerimist või sõda õhutava sisuga.

VSS § 26¹⁰ lg 2 järgi võib väljasaatmiskeskuse juhataja loal väljasaadetav kokku saada lühiajaliselt järelevalve all käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatata isikutega isiklikes, õiguslikes või ärilistes huvides, mida väljasaadetav ei saa teostada kolmandate isikute kaudu, kui kohtumised ei takista väljasaatmise täideviimist. Väljasaadetaval lubatakse kokku saada ainult isikutega, kelle maine ja motiivide osas ei ole väljasaatmiskeskuse juhatajal põhjendatud kahtlusi.

Õiguskantsler selgitab, et kokkusaamiste võimaldamine võib olla vajalik tagamaks isiku põhiõigust perekonna- ja eraelu puutumatusel. Samuti on kokkusaamiste võimaldamine oluline väärkohtlemise ennetamise ja avastamise garantii. Vastavalt põhiseaduse §-le 26 võib õigust perekonna- ja eraelu puutumatusel piirata seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Samuti peab igasugune põhiõiguste piirang olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega.

Kuna keskuse ametnikud kontrollivad andmeid kokkusaamisele tulevate isikute kohta, on võimalik juhul, kui esineb andmeid, mis annavad alust kahelda kokkusaamisele tuleva isiku eesmärkides, rakendada vastava ohu tõrjumiseks alternatiivseid vajalikke meetmeid võrreldes täieliku kokkusaamiskeeluga. Näiteks on VSS § 26¹⁰ lõike 3 alusel migratsioonijärelevalveametnikul õigus väljasaadetavaga kokkusaamisele lubatud isik ja tema asjad läbi otsida. Vastavalt VSS § 26¹⁰ lõikele 5 toimub kokkusaamine väljasaadetavaga migratsioonijärelevalveametniku juuresolekul. Väljasaatmiskeskuse sisekorraeskirja § 23 lõikes 4 on lisaks toodud, et kokkusaamisel võib väljasaadetav ja temaga kokkusaamisele tulnud isik olla eraldatud klaasist või traatvõrgust vaheseinaga. Vastavate meetmete abil on võimalik kontrollida kokkusaamisele tulnud isiku käitumist

ning seega võib olla põhjendamatu kokkusaamise täielik keelamine, sest täielik keeld ei ole proportsionaalne.

24.12.2010 jõustus VSS § 26¹⁰ muudatus. Vastavalt VSS § 26¹⁰ lõikele 7 ei võimaldata väljasaadetavaga kokku saada, kui: 1) kokkusaamist sooviva isiku tegevus on olnud suunatud või on suunatud Eesti riigi ja selle julgeoleku vastu; 2) kokkusaamist sooviv isik on seotud organisatsiooni või liikumisega, mis oma tegevusega eirab avalikku korda; 3) kokkusaamist sooviv isik on karistatud tahtlikult toime pandud kuriteo eest ja tema karistusandmeid ei ole karistusregistrist kustutatud; 4) kokkusaamist sooviv isik on esitanud kokkusaamise taotlemisel valeandmeid või võltsitud dokumendi; 5) kokkusaamist sooviva isiku usaldusväärsuses on põhjust kahelda; 6) kokkusaamine väljasaadetavaga võiks mõjutada välismaalase väljasaatmise tõhusust või 7) esinevad muud mõjuvad põhjused. Õiguskantsler peab küsitavaks seadusega imperatiivselt kokkusaamiste keelamise kooskõla põhiseaduse §-ga 26.

Eeltoodut arvestades asub õiguskantsler seisukohale, et keskuse praktika, mille kohaselt on keelatud väljasaadetava kokkusaamisi isikuga, kellel esineb karistus, vastuolus kuni 24.12.2010 kehtinud seaduse ja põhiseadusega. Sellest tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitusel võimaldada kokkusaamisi vastavuses seaduse ja põhiseadusega.

Ühtlasi teeb õiguskantsler siseministrile soovitusel analüüsida VSS § 26¹⁰ lõike 7 kooskõla põhiseadusega, arvestades eeltoodud selgitusi.

(4.6.3) Kokkusaamiste otsustamise aeg

Kontrollkäikude raames tõusetus ühtlasi küsimus, et kokkusaamiste taotlus tuleb esitada eelnevalt. Keskuse ametnikud nimetasid, et aeg-ajalt tuleb kokkusaamist sooviv isik ise kohale ning vormistab taotluse kohapeal. Siiski ei võimaldata kokkusaamist kohe samal päeval (v.a advokaadiga kokkusaamine), vaid esitatud taotlust menetletakse ning teatatakse, millal kokkusaamisele on võimalik tulla.

Väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja § 25 lõikes 3 on toodud, et kokkusaamise taotluse võib esitada kohapeal. Vastavalt sisekorraeeskirja § 26 lõikele 2 tehakse kokkusaamisest keeldumine väljasaadetavale ja kokkusaamist taotlevale isikule teatavaks kolme tööpäeva jooksul taotluse esitamisest arvates.

Sellest nähtub, et üldjuhul tuleb kokkusaamise taotlus esitada soovitava kokkusaamise eelselt ning hiljemalt kolme päeva jooksul tuleb isikule teha teatavaks, kui kokkusaamise võimaldamisest keeldutakse. Keskuse ametnikud põhjendasid, et see võimaldab kontrollida isiku taustaandmeid. Samuti ei ole keskuse juhataja, kelle loal kokkusaamised toimuvad, alati kohal.

Lisaks võib taotluse eelnev esitamine olla vajalik kokkusaamiste aja planeerimiseks, sest kokkusaamised toimuvad ainult sisekorraeeskirjas toodud aegadel ning selleks ettenähtud

ruumides. Taotluste eelneva esitamise korral on võimalik võtta arvesse esitatud taotluste arvu ning vastavalt sellele määrata kokkusaamise kestus.

Eeltoodud asjaoludele vaatamata on kokkusaamise taotluste läbivaatamisel võimalik rakendada paindlikumat lähenemist ning võimalusel vaadata kohapeal esitatud kokkusaamise taotlus läbi kiirendatud korras, kui kokkusaamiste ajakava võimaldab kokkusaamise korraldamist. Samuti võib olla tegemist olukorraga, kus isiku taustaandmeid on juba varasemalt kontrollitud või arvestades kõiki isikut iseloomustavaid andmeid kogumis, ei pruugi olla vajalik tema taustaandmete kogumine, vaid piisav on VSS § 26¹⁰ lõigetes 3 ja 5 toodud meetmete rakendamine.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler hea halduse tavast tulenevalt PPA peadirektorile soovitus võimalusel vaadata kohapeal esitatud kokkusaamise taotlus läbi kiirendatud korras.

(4.6.4) Kokkusaamiste kord

Kontrollkäigul töid väljasaadetavad esile, et teatud juhtudel on kokkusaamise kord väga range. Näiteks toodi olukord, kus väljasaadetavat külastas tema abikaasa, kuid kokkusaamine lõpetati väidetavalt kokkusaamise korra rikkumise tõttu, kui väljasaadetav soovis abikaasal käest kinni hoida. Kuna nimetatud teave selgus suuliste intervjuude käigus, ei ole vastava vahejuhtumi kõik asjaolud üheselt tuvastatavad.

Sisekorraeeskirja § 27 lg 6 sätestab, et kokkusaamine katkestatakse kokkusaamiste korra rikkumisel. Vastavalt sisekorraeeskirja § 27 lõikele 7 peab kokkusaamise katkestamise korral rikkumise avastanud ametnik teatama viivitamatult kõrgemale kohalolevale migratsioonijärelevalveametnikule, kes otsustab kokkusaamise jätkamise või lõpetamise.

Sisekorraeeskirja § 23 lõike 4 kohaselt võib kokkusaamisel väljasaadetav ja temaga kokkusaamisele tulnud isik olla eraldatud klaasist või traatvõrgust vaheseinaga. Praktikas vastavat sätet üldjuhul ei kohaldata. Sisekorraeeskirja § 27 lõike 5 kohaselt on väljasaadetaval ja kokkusaajal keelatud teineteisele üle anda asju, mille kohta puudus eelnevalt väljasaatmiskeskuse juhataja nõusolek või mis ei ole väljasaadetavale lubatud.

Migratsioonijärelevalveametniku ülesanne on jälgida, et kokkusaamine toimub õigusaktides toodud nõudeid järgides. Isikut iseloomustavatest asjaoludest lähtuvalt võib teatud juhtudel olla vajalik kõrgendatud tähelepanu pööramine kokkusaamise toimumise osas. Samas ei ole sisekorraeeskirja kohaselt keelatud väljasaadetava ja külastaja vaheline füüsiline kokkupuude, mis pereliikmetega kokkusaamise korral on täiesti loomulik. Seega on põhjendamatu kokkusaamise katkestamine sellisel põhjusel, kui puuduvad asjaolud, mis oleksid viidanud tegeliku turvalisuse riski esinemisele.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada, et kokkusaamise toimumise puhul ei kohaldata ülemääraseid turvanõudeid ega katkestata kokkusaamist formaalsetel põhjustel.

(4.7) Keskusevälise suhtluse võimaldamine (helistamine)

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kuidas on väljasaadetavatele tagatud keskuseväline suhtlus.

PPA selgitas, et väljasaadetavad võivad kasutada päevakavas sätestatud vabal ajal ja oma rahaliste vahendite eest keskuse poolt selleks ettenähtud telefoni. Rahaliste vahendite puudumisel võimaldatakse väljasaadetavale kantseleitarbed ja kaetakse postikulud kirjavahetuseks Eesti riigiasutuste, kaitsja, vaimuliku ja kodakondsusjärgse riigi konsulaarametnikuga (VSS § 26¹¹ lg 6).

VSS § 26¹¹ lg 1 sätestab, et väljasaadetaval võimaldatakse kirjavahetus, samuti telefoni ning muude üldkasutatavate sidekanalite kasutamine, kui väljasaatmiskeskuses on selleks tehnilised tingimused. Kirjavahetus ja telefoni ning muude üldkasutatavate sidekanalite kasutamine toimub väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjas sätestatud korras. Väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirja § 29 esimese lause kohaselt võivad väljasaadetavad kasutada päevakavas sätestatud vabal ajal ja oma rahaliste vahendite eest väljasaatmiskeskuse poolt selleks ettenähtud telefoni. Kuna väljasaadetavatel on lubatud kasutada vaid sisekorraeeskirjas toodud esemeid (vt eelpool p 4.5), siis ei ole väljasaadetavatel võimalik kasutada mobiiltelefoni. Ka väljasaadetavate isiklike toimikutega tutvumisel nähtus, et mobiiltelefonid on ära võetud kui keelatud esemed.

CPT on oma raportites soovitanud riikidel võimaldada väljasaadetavatele tasuta teostada vähemasti üks telefonikõne kuus, kui neil puuduvad rahalised vahendid. Lisaks on CPT riikidel soovitanud võimaldada väljasaadetavatel kasutada oma mobiiltelefoni.³³

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus võimaldada väljasaadetavatele, kellel puuduvad rahalised vahendid, teostada vähemasti üks telefonikõne kuus keskuse kulul.

Lisaks teeb õiguskantsler siseministrile soovitus analüüsida, millistest asjaoludest lähtuvalt on väljasaadetavatel seni keelatud mobiiltelefoni kasutamine ning kas ja millistel tingimustel oleks võimalik väljasaadetavatele mobiiltelefoni kasutamist võimaldada.

(4.8) Ajasisustamise võimalused

06.05.2009 kontrollkäigu tulemusena tegi õiguskantsler soovitus kaaluda keskuses pikemaajaliselt kinni peetavatele isikutele pakutavate tegevuste ringi laiendamist, arvestades niipalju kui võimalik konkreetse isiku vajadusi. 30.09.2009 järelkontrollkäigu

³³ Vt nt raport Ungari valitsusele seoses CPT visiidiga 24.03.-02.04.2009, CPT/Inf(2010)160, p 52.

tulemusena kordas õiguskantsler antud soovitus, rõhutades vajadust laiendada erinevates keeltest kättesaadavaid ajasisustusvõimalusi.

Vastuses kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele selgitas PPA, et keskusesse on tellitud vene- ja inglisekeelsed ajalehed. Keskus on täiendanud lugemisvara võõrkeelsete raamatute näol. Väljasaadetavatel on võimalik lugeda vene-, inglise-, hindi-, hiina-, saksa-, prantsuse-, rootsi- ja gruusiakeelseid raamatuid. Lastele kasutamiseks on jalutushoovi üles pandud kiik ja liuväli. Keskuses kinni peetud alaealistele on võimaldatud kahel korral nädalas viibida Mustamäe Avatud Noortekeskuses mängimise ja omaealistega suhtlemise eesmärgil. Väljasaadetavad on teadlikud, et nendel on võimalus soetada kunstitarbed omal kulul. Keskuse kulul kunstitarbed võimaldatakse üldjuhul ainult lastele.

Varasematel kontrollkäikudel on tuvastatud, et väljasaadetavate kasutuses on veel teler (digiboks paigutati vahetult enne kontrollkäiku) ja raadio. Lisaks asub meessoost väljasaadetavate söögi- ja puhkeruumis lauatenne laud. Varasemate kontrollkäikude raames on keskuse esindajad märkinud, et panust tegevusvõimaluste laiendamiseks oodatakse eelkõige kodanikuühiskonnalt, kes loovad erinevad tegelusprogrammid. Keskuse ametnik nimetas, et on kaalutud käsitöövahendite kättesaadavaks tegemist naissoost väljasaadetavate ja perede osakonnas, kuid sellest on seni loobunud turvalisuse kaalutlustel. Väljasaadetavatel on võimalik viibida keskuse õuealal.

Seega on väljasaatmiskeskuses pakutavad ajasisustamisvõimalused jätkuvalt väga piiratud. Eelkõige on tegemist passiivsete ajasisustamise võimalustega, väga piiratud on eesmärgipäraste tegevuste ring. Lisaks puudub lugemisvara araabia, puštu, farsi, dari jms keeltes, mille kõnelejad on keskusel üha enam kinni peetud.

CPT on osutanud, et välismaalaste väljasaatmiskeskustes tuleb tagada võimalused tegevusteks värskes õhus, puhkeruumi ning raadio ja teleri kasutamiseks, ajalehtede ja ajakirjade olemasolu ning muud vaba aja veetmise võimalused nagu lauamängud, lauatenne jne. Komitee osutab ka, et mida pikema aja jooksul isikuid kinni peetakse, seda laiemal määral erinevaid võimalusi tuleb neile ka pakkuda.³⁴ Oma erinevatele riikidele suunatud raportites on tunnustatud järgmiste ajaveetmisvõimaluste tagamist nagu töötamine, keelekursused, sportimisvõimalused, käsitöö. Eesmärk peaks olema pakkuda selliseid tegevusi, mis valmistavad isikut ette toimetulemiseks pärast keskusest vabastamist (väljasaatmist).³⁵ CPT on rõhutanud pikemaajalise kinnipidamise puhul (s.o alates kinnipidamisest 2 kuud) sportlike tegevuste võimaldamise olulisust.³⁶

³⁴ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) standardid, lk 39, p 29.

³⁵ Vt nt CPT raport Taani Valitsusele 11.02.-20.02.2008 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf(2008)26, p 88; CPT raport Ungari Valitsusele 05.12.-16.12.1999 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2001) 2, p. 59-60; CPT raport Poola Valitsusele 08.05.-19.05.2000 toimunud visiidi, CPT/Inf (2002) 9, p. 33, 39; CPT raport Sloveenia Valitsusele 16.09.-27.09.2001 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2002) 36, p 31; CPT raport Hollandi Valitsusele 17.11.-27.11.1997 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (98) 15 [EN], p. 93; CPT raport Saksa Valitsusele 25.05.-27.05.1998 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (99) 10, p 21-25; CPT raport Saksa Valitsusele 03.12.-15.12.2000 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (2003) 20, p 62, 65.

³⁶ Raport Itaalia valitsusele seoses CPT 14.09.-26.09.2008 visiidiga, CPT/Inf(2010)12, p 33.

Nagu eelpool märgitud, oli alates 01.10.2009 keskuses kauem kui 6 kuud kinni peetud 17 isikut. Seega on keskuses kinnipidamine sageli pikaajaline. Väljasaadetavad tõid esile, et paljud neist on väga suure psüühilise surve all, mille ühe põhjusena toodi välja tegevusetus.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler soovitus laiendada keskuses pikemaajaliselt kinni peetavatele isikutele pakutavate tegevuste ringi, arvestades niipalju kui võimalik konkreetse isiku vajadusi. Sellisteks tegevusteks võivad olla nt käsitöö, kunstivahendite võimaldamine, keeleõppematerjalid või -kursused jm.

Õiguskantsler teeb soovitus analüüsida võimalusi keskuses pikemaajaliselt kinnipeetavatele isikutele sportimise võimaldamiseks väljaspool keskust.

(4.9) Tõlkimine

Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, kuidas on korraldatud keskuses tõlkimine (vt ka eelpool p 4.1.5 tõlkimise kohta tervishoiuteenuste osutamisel).

2007. aasta kontrollkäigu järel tegi õiguskantsler soovitus keskuses tõlkida vastused väljasaadetavate avaldustele kirjalikus vormis keelde, millest nad aru saavad. Õiguskantsler on kinnipeetavate muukeelsete avalduse vastuvõtmise ja nende suhtes tehtud haldusotsuste tõlkimise osas seisukohal, et kaalutusõiguse teostamise põhimõtetest ning hea halduse põhimõttest tulenevalt peab haldusorgan muukeelse märgukirja, selgitustaotluse, avalduse vms vastuvõtmisel ning oma vastusest või muust dokumendist tõlke tegemise vajaduse hindamisel arvestama selle esitamise asjaolusid kooskõlas kaalutusõiguse teostamise põhimõtetega. Haldusorgan peab arvestama isiku eesti keelest arusaamisvõimet, majanduslikke võimalusi kasutada tõlgi abi dokumendi esitamiseks või vastusest arusaamiseks; määravat tähendust võib omada asjaolu, kui olulised põhiõigused ja –vabadused on kaalul. Õiguskantsler rõhutab, et isiku põhiõigusi intensiivselt riivava dokumendi kirjaliku tõlke tagamine on oluline isiku kaebeõiguse seisukohalt.³⁷

Nimetatud soovitus täitmise kontrollimiseks tegi õiguskantsler 2009. aastal täiendava soovitus lisada kõikidele keskuses vormistatud dokumentidele, mida on väljasaadetavale temale arusaadavasse keelde tõlgitud, märge suulise tõlkimise kohta ning talletada toimikus koopia kirjalikust tõlkest. Vastavast märkest peaks nähtuma, millal, millises ulatuses ja kes dokumendi tõlkis (sh nimi ning staatus (ametnik, tõlk)) ning väljasaadetava kinnitus tõlkimise kohta.

Samuti palus õiguskantsler täiendada väljasaadetavatele antavas infomaterjalis tõlkimist puudutavat alajaotist ning tuua sõnaselgelt välja isiku õigus saada tõlge teda puudutavatest koormavatest haldusaktidest.

³⁷ Õiguskantsleri soovitus Justiitsministeeriumile ja Tallinna Vanglale õiguspärasuse ja hea halduse tava tagamiseks. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oiguskantsler.ee/files/149.pdf>.

KMA vastas 15.12.2009, et suuliselt selgitatakse väljasaadetavale teavet, mis puudutab olmega seotud küsimusi, samuti selgitatakse väljasaadetava soovi ning ametniku keelelise pädevuse korral erinevate dokumentide sisu. Terve dokument tõlgitakse kirjalikult juhtudel, kui tegemist on isiku õigusi kitsendava otsusega. KMA teavitas, et ei pea infomaterjalide tõlkimist puudutava alajaotise täiendamist vajalikuks, kuna väljasaadetavatele tõlgitakse keskuse otsused kirjalikult vastavalt KMA rahaliste vahendite olemasolule. Juhul, kui KMA eelarve seda lubab, tõlgitakse väljasaadetavatele arusaadavasse keelde lisaks isiku õigusi kitsendavatele otsustele ka ülejäänud vastused. Samuti on haldusmenetluse seaduse kohaselt isikul kohustus ise seista hea tõlgi kaasamise osas, kui ta ei mõista eesti keelt.

Vastuses kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele ei esitanud PPA lisainfot võrreldes KMA 15.12.2009 vastusega.

Kontrollimisel selgus, et kirjalikus infomaterjalis ei olnud tõlkimist puuduvat teavet muudetud, vaid see viitas endiselt HMS §-le 21.³⁸

Kontrollkäigul toimikutega tutvumisel selgus, et üksikutel juhtudel oli toimikusse lisatud koopia kirjalikust tõlkest. Osadel juhtudel oli väljasaadetava avalduse resolutsioonilehele võetud väljasaadetava kinnitus ja allkiri, et talle on vastus tõlgitud.

Samas selgus, et näiteks turvaabinõude kohaldamise otsuseid väljasaadetavatele kirjalikult ei tõlgita. Näiteks nähtus 27.09.2010 turvaabinõude kohaldamise otsusest A.V. suhtes, et isik oli sellele vene keeles märkinud, et “talle ei ole sellest otsusest midagi arusaadav”. Lisaks ei nähtunud ühestki kontrollitud isiklikust toimikust, et turvaabinõude kohaldamise otsusele oleks lisatud kirjalik tõlge. Samuti nähtus toimikutest, et väljasaadetavatele ei tõlgita otsuseid väljasaatmiskeskuses kinnipidamise kulude sissenõudmise kohta.

Turvaabinõude kohaldamise otsuse puhul on tegemist koormava haldusaktiga, millega võidakse väga intensiivselt sekkuda isiku põhiõigustesse. Samuti on väljasaatmiskeskuses kinnipidamise kulude sissenõudmise puhul tegemist koormava haldusaktiga. Seetõttu tuleb nimetatud otsustest kindlasti teha isikule kirjalik tõlge talle arusaadavasse keelde.

Eeltoodust tulenevalt kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus haldusotsustest tõlke tegemise otsustamisel kohaldada kaalutusõigust (s.h arvestada, kui olulised põhiõigused ja –vabadused on kaalul, isiku eesti keelest arusaamise võimet, majanduslikke võimalusi kasutada tõlgi abi dokumendi esitamiseks või vastusest arusaamiseks) ning juhul, kui isik ei saa eesti keelest aru

³⁸ Haldusmenetluse seaduse § 21 kohaselt,

1. kui menetlusosaline või tema esindaja ei valda keelt, milles asja menetletakse, kaasatakse menetlusosalise taotlusel asja menetlemisele tõlk.
2. tõlgi kaasamise kulud katab tõlgi kaasamist taotlenud menetlusosaline, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti või kui haldusorgan ei otsusta teisiti. Haldusorgan võib kehtestada tingimuse, et haldusaktiga isikule antav õigus ei teki enne tõlgi kaasamise kulude katmist.

ning tal puuduvad vahendid tõlgi kaasamiseks, lisada koormavatest haldusaktidest kirjalik tõlge väljasaadetavale arusaadavasse keelde.

Väljasaadetavate teavitamiseks vastavast õigusest on vajalik kirjaliku infomaterjali tõlkimist puudutavate küsimuste osas täiendada.

(4.10) Toitlustamine ning külmkapi kasutamise võimaldamine

2007. ja 2009. aasta kontrollkäikude tulemusena tegi õiguskantsler ettepaneku arvestada toidukava koostamisel võimalusel ja mõistlikus ulatuses väljasaadetavate soove (nt piima ja keefiri valikul) ning olukorras, kus väljasaatmine ei ole lühiajalises perspektiivis täidetav, võimaldada väljasaadetavatel kasutada külmkappi.

KMA on varasemalt teavitanud, et isikute soove püütakse võimalusel arvestada. Siiski märgiti, et külmkapi soetamist ei pea KMA otstarbekaks, kuna väljasaadetavad viibivad keskses lühiajaliselt (keskses viibimise keskmine aeg 3,2 kuud). Samuti on keskses pakutav menüü piisavalt mitmekesine ning arvestab inimese keskmist ööpäevast toiduenergia- ja toitainete vajadust. 30.09.2009 kontrollkäigu raames selgitasid keskuse esindajad, et on kaalutud selle paigutamist puhketuppa, kuid külmkapi paigutamisel eluosakonda võib tulemuseks olla teiste väljasaadetavate toidu tarbimine või kahjustamine.

Vastuses kontrollkäiku ettevalmistavale teabe nõudmisele teavitas PPA, et on seisukohal, et külmkapi soetamisega kaasnevad ohud väljasaadetavatele ning keskusele on proportsionaalselt suuremad kui sellega kaasnevad hüved ning ei pea seetõttu külmkapi soetamist otstarbekaks.

Keskuse arst märkis, et külmkapi kasutamise võimaldamisega võib kaasneda toidu riknemine ning sellega kaasnevad ohud.

Kontrollkäigul selgus, et sageli peetakse isikuid keskses siiski jätkuvalt kinni pikaajaliselt. Nagu märgitud, alates 01.10.2009 on keskses kauem kui 6 kuud kinni peetud 17 isikut ning maksimaalne kinnipidamise kestus on olnud rohkem kui aasta.

Lisaks töid väljasaadetavad esile, et toiduvalik on üksluine (puder, kartulist valmistatud toidud) ning muudest regioonidest pärit isikute toitumisharjumuste erinevusi ei võeta arvesse. Osad väljasaadetavad märkisid, et toiduportsjon ei ole ka piisav. Kontrollkäigul ei toodud esile probleeme seoses erimenüü võimaldamisega usulistest veendumustest tulenevalt, kuid keskuse meditsiiniõde märkis, et ramadaani ajal ostsid keskses kinnipeetavad isikud kogu toidu ise.

VSS § 26⁷ lg 1 sätestab, et väljasaadetava toitlustamine korraldatakse vastavuses Eesti elanikkonna üldiste toitumistavadega ja silmas pidades elutegevuseks vajalikku toidutarvet. Sama paragrahvi lõike 4 kohaselt lubatakse väljasaadetaval võimaluse korral tema kulul järgida oma religiooni toitumistavasid.

CPT on juhtinud tähelepanu vajadusele toitlustamise võtta arvesse väljasaadetavate toitumistavasid.³⁹

Euroopa Inimõiguste Kohus on ühtlasi leidnud, et religioosete toitumistavade järgimise võimaldamine kinnipidamisasutuses korraldatava toitlustamise raames kuulub usuvabaduse kaitsealasse.⁴⁰ Kohus leidis, et riigil on teatud otsustusvabadus isiku religioossetele tingimustele vastava toidu pakkumisel (nt erinõuded toidu valmistamise, serveerimise või selle koostise suhtes), kuid kohus ei pidanud põhjendatuks riigi vastuväidet, et ühele isikule lihavaba toidu pakkumist saaks lugeda institutsiooni toitlustamist puudutavale eelarvele või personalile ülemäära koormavaks või oleks selle kaudu kahjustatud teistele kinnipeetavatele võimaldatav toitlustamine.⁴¹ Seega tuleb kinnipidamisasutuse poolt võimaldada üldjuhul eritoitu religioossetest veendumustest tulenevalt. Sellest tulenevalt on küsitav VSS § 26⁷ lõike 4 kooskõla põhiseaduse ja Euroopa inimõiguste konventsiooniga osas, milles see näeb ette väljasaadetava võimaluse järgida oma religiooni toitumistavasid vaid tema enda kulul.

Religioosete veendumuste tõttu eritoidu võimaldamine ning võimalusel muude toitumistavade arvestamine on iseäranis aktuaalne väljasaatmiskeskuses, sest keskuses peetakse enamasti kinni inimesi, kelle toitumistavad ning religioossed veendumused võivad suure tõenäosusega erineda Eesti elanike tavapäraestest toitumisharjumustest.

Õiguskantsler selgitab ühtlasi, et eelpool kirjeldatud võimalike ohtude vältimiseks seoses külmkapi kasutamisega (toidu riknemine, teiste toidu tarbimine või kahjustamine) on võimalik paigutada külmkapp muudesse ruumidesse kui eluosakonda, iga väljasaadetava asjad märgistada pärast ostmist ning neid anda väljasaadetavatele tarbimiseks vastavalt kuuluvusele ning jälgida säilitustähtaegasid. Mõistetavalt võivad sellega kaasneda keskuse personalile lisaülesanded, kuid vastav kord on siiski töökorralduslikult lihtsalt lahendatav.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus arvestada väljasaatmiskeskuses toitlustamise korraldamisel enam väljasaadetavate toitumistavasid.

Samuti kordab õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus tagada keskuses pikemaajaliselt viibivatele isikutele võimalus kasutada külmkappi.

Õiguskantsler palub PPA peadirektoril anda üksikasjalik ülevaade muudatustest toitlustamises seoses arestimajadega toitlustamiseks ühishanke korraldamisega.

Ühtlasi teeb õiguskantsler soovitus siseministrile analüüsida seaduses toodud toitlustamise regulatsiooni ning algatada VSS § 26⁷ lõigete 1 ja 4 muutmine, et

³⁹ Raport Austria valitsusele seoses CPT 14.04.-23.04.2004 visiidiga, CPT/Inf(2005)13, p 40; CPT raport Saksa Valitsusele 25.05.-27.05.1998 toimunud visiidi kohta, CPT/Inf (99) 10, p 22, 25.

⁴⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtu 07.12.2010 otsus, Jakobski v Poola, kaebus nr 18429/06, p 45.

⁴¹ Samas, p 51-55.

tagada väljasaadetavatele eritoidu võimaldamine keskuse poolt, kui see tuleneb isiku religioossetest veendumustest, ning võimalusel väljasaadetavate toitumistavade arvestamine.

(4.11) Hariduse omandamine

Kontrollkäigu raames tõusetus küsimus, kuidas on korraldatud väljasaatmiskeskuses kinnipidamise korral koolikohustuse täitmine.

Perioodil 01.10.2009-31.10.2010 oli keskuses kinni peetud 8 alaealist, s.h üks 7-aastane (88 päeva), 14-aastane (88 päeva), 15-aastane (133 päeva) ja kaks 16-aastast (343 päeva). PPA esindajad selgitasid kontrollkäigul, et vanuse tuvastamise testi tulemusena selgus, et kaks väidetavalt 16-aastast isikut olid tegelikult täisealised.

Eeltoodust nähtub siiski, et kõnealusel perioodil oli keskuses kinni peetud mitut koolikohustuse eas olevat last. PPA esindajad selgitasid kontrollkäigul, et hetkel ei ole võimalik keskuses viibimise ajal koolikohustuse täitmine.

Vastavalt haridusseaduse § 4 lõikele 1 tagavad riik ja kohalik omavalitsus Eestis igaihe võimalused koolikohustuse täitmiseks ja pidevõppeks õigusaktides ettenähtud tingimustel ja korras. Haridusseaduse § 36 sätestab, et välisriikide kodanikud omandavad Eesti Vabariigis hariduse kõnealuse seaduse, Eesti Vabariigi rahvusvaheliste lepete ja haridusasutuste põhikirjades ettenähtud korras.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 9 lõike 2 kohaselt on koolikohustuslik isik (sealhulgas välisriigi kodakondsusega või määratlemata kodakondsusega isik, välja arvatud Eesti Vabariiki akrediteeritud välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni esindaja laps, kelle elukoht on Eestis), kes on saanud enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit seitsmeaastaseks. Isik on koolikohustuslik kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. PGS § 46 lg 1 sätestab, et haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökvass.

Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16.12.2008 direktiivi 2008/115/EÜ, ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, artikli 17 lõikele 3 on kinnipeetud alaealistel võimalus tegeleda vaba aja veetmisega, sealhulgas nende eale kohaste mängude ja harrastustega, ning neil on sõltuvalt nende viibimise kestusest juurdepääs haridusele.

Eeltoodust nähtub, et koolikohustus laieneb ka Eestis viibivate välisriigi kodanike või määratlemata kodakondsusega isikute suhtes. Ka viidatud direktiivi kohaselt tuleb tagada alaealistele juurdepääs haridusele; selle korraldamise kohustus sõltub nende viibimise kestusest.⁴² Tuleb silmas pidada, et koolikohustuslikus eas olevatele alaealistele on hariduse omandamine ühtlasi üks olulisemaid eakohaseid ajasisustamise võimalusi. Seega tuleb väljasaatmiskeskuses kinnipeetavatele koolikohustuslikele alaealistele tagada võimalus hariduse omandamiseks, arvestades nende keskkuses viibimise kestust. Analoogselt vangistusseadusega tuleks võimalused hariduse omandamiseks luua vähemasti juhul, kui alaealine viibib keskkuses kauem kui üks kuu.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus luua võimalused keskkusesse paigutatud koolikohustuslikel isikutel hariduse omandamiseks.

(4.12) Naissoost väljasaadetavate suhtlemisvõimalused

Kontrollkäigu raames käsitles õiguskantsler ka küsimust, kuidas on keskkuses kinnipeetavatel naistel võimalik soovi korral suhelda teiste keskkuses kinnipeetavate isikutega.

Kontrollkäikudel on selgunud, et üldjuhul peetakse keskkuses kinni oluliselt vähem naisi kui mehi. PPA vastusest teabe nõudmisele nähtus, et perioodil 01.10.2009-31.10.2010 oli keskkusesse paigutatud 5 naissoost isikut, neist 2 alaealist. Keskkuse esindajad märkisid, et üldjuhul on kinni peetud ühte naist korraga. Keskkuse esindajad pidasid põhimõtteliselt võimalikuks naissoost väljasaadetavatele suhtlemise võimaldamist teiste kinnipeetavatega, kuigi nenditi, et turvalisuse kaalutlustel võib sellisel juhul olla vajalik täiendavate valvemeetmete kohaldamine.

30.09.2009 toimunud järelkontrollkäigu ajal peeti korraga kinni küll kahte naist, kuid nad kõnelesid erinevaid keeli. Samas üks neist oli kinni peetud koos samasse reisigruppi kuulunud meessoost väljasaadetavatega, kellest üks oli tema vend. Keskkuse ametnik selgitas, et vennal oli võimalik talle osta küll asju, kuid muu suhtlus ei olnud võimalik.

Eeltoodust tulenevalt tõusetus küsimus, kas ja kuidas on naistel võimalik teiste keskkuses viibivate isikutega suhelda. Nagu eelpool toodud, paigutatakse naised ja mehed üldjuhul turvalisuse kaalutlustel eraldi elukorrustele ning neil on väljas viibimiseks ka eraldi õuealad. Juhul kui isikut peetakse kinni üksinduses, siis võib see avaldada täiendavat ebasoodsat mõju isiku psüühikale.

Nimetatud küsimust käsitles õiguskantsler ka 2004. aastal toimunud kontrollkäigu tulemusena, kui keskkuses oli kinni peetud pikaajaliselt ühte naist.

⁴² Nt vangistusseaduse § 93 lg 4 näeb ette, et alaealisele vahistatule, kes on olnud eelvangistuses vähemalt üks kuu, võimaldatakse põhi- või üldkeskhariduse omandamise jätkamine vastava riikliku õppekava alusel.

Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus sätestab väljasaadetavate majutamise põhimõtted. VSS § 26⁵ lõige 2 sätestab, et meessoost ja naissoost väljasaadetavad majutatakse eraldi tubadesse. VSS § 26⁶ lõike 1 kohaselt võib väljasaadetav äratusest kuni öörahuni liikuda väljasaatmiskeskuse elamus sisekorraeeskirjaga ettenähtud ruumides. Muudes ruumides ja väljasaatmiskeskuse territooriumil võib väljasaadetav viibida väljasaatmiskeskuse sisekorraeeskirjadega ettenähtud juhtudel ja ajal. Öörahust kuni äratuseeni on väljasaadetav kohustatud viibima talle ettenähtud toas, mis vajadusel lukustatakse.

Õiguskantsler nõustub, et üldjuhul on naissoost ja meessoost väljasaadetavate eraldi majutamine vajalik keskusesse paigutatud isikute turvalisuse ning privaatsuse kaitseks. Samuti võib teatud juhtudel olla vajalik (nais)soost isikute eraldi majutamine, sest nende religioossed veendumused ei luba neil teisest soost isikutega koos viibida. Nii on ka CPT oma erinevates raportites osutanud, et reeglina tuleks nais- ja meessoost isikud majutada eraldi, välja arvatud juhul, kui isikud ise avaldavad soovi, et neid majutataks kokku isikutega, kellega neil on emotsionaalsed või kultuurilised seosed.⁴³

Õiguskantsler leiab, et nais- ja meessoost väljasaadetavate eraldi majutamise põhimõtte ei nõua erinevast soost isikute täielikku eraldamist ning omavahelise suhtlemise keelamist, kui naissoost väljasaadetavatel selline soov peaks olema. Juhul kui tegemist on väga suure keskusega, võib selline eraldamine erinevatesse hoonetesse või sektsioonidesse olla töökorraldusest tingituna vajalik. Samuti ei teki sellisel juhul olukorda, et isiku kinnipidamine leiaks aset üksinduses.

Õiguskantsler leiab, et kõnealuse küsimuse lahendamisel tuleb arvesse võtta väljasaatmiskeskuse hetkeolusid. Nii on kinnipeetavate arv olnud küllaltki väike, järelevalvet teostatakse nii visuaalse kui elektroonilise jälgimise teel. Naissoost väljasaadetava suhtlemist teiste keskuses kinnipeetavate isikutega on võimalik korraldada erineval viisil, nii et eraldi majutamise aluseks olevad riskid on minimaliseeritud – näiteks võimaldades kasutada ühist õueala või puhkeruumi. Vajadusel on võimalik korraldada seda igakordsest riskihinnangust lähtuvalt, rakendades vajadusel täiendavat visuaalset jälgimist.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler PPA peadirektorile soovitus võimaldada naissoost väljasaadetavatel soovi korral suhelda teiste keskuses viibivate isikutega, rakendades selleks vajadusel täiendavaid meetmeid tema turvalisuse tagamiseks.

(4.13) Infomaterjalide tõlkimine

Väljasaatmiskeskusesse paigutamisel antakse väljasaadetavale kirjalik teave väljasaatmise täideviimist reguleerivate õigusaktide, keskuse sisekorraeeskirja ja kaebuste esitamise korra kohta. PPA teavitas, et vastavad infomaterjalid on tõlgitud vene, inglise, arabia, portugali, prantsuse, saksa, hindi ja hiina keelde.

⁴³ Vt nt raport Ungari valitsusele seoses külastusega 05.-16.12.1999, CPT/Inf (2001) 2, p. 50; raport Poola valitsusele 08.-19.05.2000, CPT/Inf (2002) 9, p 45.

CPT on soovitanud, et riigid peaksid astuma samme, et kirjalikud infomaterjalid oleksid kättesaadavad kõigis peamistes keeltes, mida välismaalaste kinnipidamise asutustes kinnipeetavad isikud kõnelevad.⁴⁴

Õiguskantsler tunnustab, et kirjalikud infomaterjale on tõlgitud juba 8 keelde. Siiski nähtub eeltoodust, et infomaterjale ei ole tõlgitud näiteks dari, puštu ega farsi keelde, kuigi selliseid keeli kõnelevaid isikuid on keskuses üha enam kinni peetud.

Õiguskantsler teeb PPA peadirektorile soovitusel tõlkida infomaterjalid ka muudesse enamlevinud keeltesse, mida keskusesse paigutatud isikud kõnelevad.

(4.14) Kutsunginupu paigutamine eluosakonda

Kontrollkäigul selgus, et valveteenistuse korraldusest tulenevalt ei viibi valveteenistujad ega keskuse ametnikud eluosakonnas pidevalt. Selgus, et hiljutise surmajuhtumi puhul, kui väljasaadetavad leidsid abivajava väljasaadetava, pidid nad abi kutsumiseks minema keskuse hoonest välja ja ametnike tööruumide akende all "vehkima" tähelepanu pälvimiseks.

CPT on märkinud, et kõikides kinnipidamisseksioonides, kus asutuse personal ei ole pidevalt kohal, peavad olema paigutatud kutsunginupud.⁴⁵

Õiguskantsler teeb PPA peadirektorile soovitusel analüüsida eelpool kirjeldatud olukorda keskuses ning kaaluda võimalust paigutada kutsunginupud ka eluosakondadesse.

(4.15) Eluruumides puuduvad kardinaid

Kontrollkäigul selgus, et keskuse eluruumides puuduvad eelarvelistel põhjustel kardinaid. Keskuse sündmuste žurnalis oli kajastatud ühte juhtumit, kus väljasaadetavad püüdsid kasutada voodilinasid kardinatena; valveteenistujate korraldusel tuli see lõpetada.

Tuleb silmas pidada, et kinnipidamisasutusele on omane intensiivne välisvalgustus, mistõttu võib kardinate puudumine mõjuda keskuses kinnipeetavatele isikutele häirivalt.

Õiguskantsler teeb PPA peadirektorile soovitusel paigutada keskuse eluruumidesse kardinaid.

(5) Hea praktika

⁴⁴ Raport Ungari valitsusele seoses CPT 24.03.-02.04.2009 visiidiga, CPT/Inf(2010)160, p 48.

⁴⁵ Raport Kreeka valitsusele seoses CPT 17.09.-29.09.2009 visiidiga, CPT/Inf(2010)33, p 57.

Õiguskantsler tunnustab keskuse praktikat, mille kohaselt on väljasaadetavatele üldjuhul tagatud nii üld- kui eriarstiabi (vt lähemalt kokkuvõtte p 4.1.1).

(6) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusena teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks eelpool toodud soovitused Politsei- ja Piirivalveameti peadirektorile ning siseministrile. Soovituste täitmise osas teostab õiguskantsler vajadusel järelkontrolli 6 kuu möödudes soovituste tegemisest.